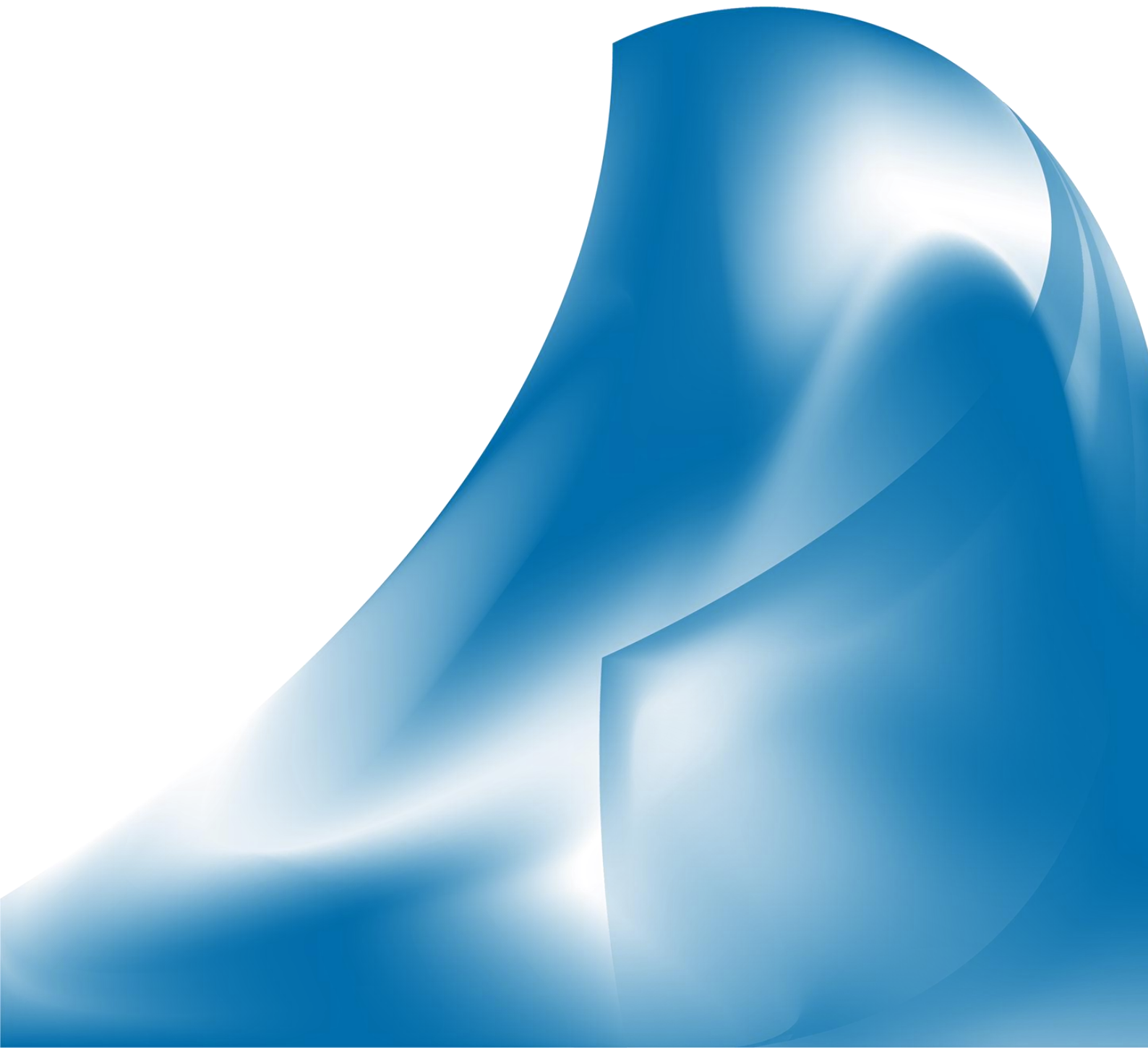

DIGITALT UTENFORSKAP BLANT BARN OG UNGDOM

Rapport av Capgemini Invent på oppdrag fra Redd Barna

Executive Summary

Kontinuerlig digitalisering gjør at et økende antall offentlige og private tjenester forutsetter bruk av digitale verktøy. Derfor er det viktig at alle i Norge har mulighet til å delta digitalt, også barn og ungdom, som opplever at stadig flere aspekter i sine liv blir digitalisert. Samtidig som digitaliseringen skaper nye muligheter, kan utviklingen også forsterke eksisterende, eller skape nye, ulikheter mellom barn og ungdom i Norge. Dette kan potensielt påvirke innfrielsen av deres rettigheter. Derfor vil Redd Barna rette fokus på digitalt utenforskap blant barn og ungdom og hva nasjonale myndigheter gjør for å forhindre det. Basert på en rekke dokumenter, artikler og fokusintervjuer svarer rapporten på følgende spørsmål: «*I hvilken grad ivaretar nasjonale myndigheters eksisterende politikk barn og ungdoms rettigheter til digital deltakelse innenfor fritid, helse, utdanning og andre offentlige tjenester?*».

Første del av rapporten utreder dagens status på digitalisering i Norge med særlig fokus på fire aspekter av barn og ungdoms liv: (1) fritid, familie og hverdag, (2) helsetjenester, (3) utdanning og (4) andre offentlige tjenester. Angående **(1) fritid, familie og hverdag** anslås det at omtrent 90% av 9-18-åringene i Norge i dag bruker ett eller flere sosiale medier, og hele 86% spiller dataspill. Begge er digitale plattformer som dagens barn og ungdom bruker til å sosialisere og utvikle seg. Samtidig som barn og ungdoms **(2) helsetjenester** blir digitalisert i økende grad blir også behovet for et bedre, mer helhetlig og koordinert digitalt helsetilbud tydeligere. Pandemien forsterket bruken av, og fokuset på, digital **(3) utdanning**, og har illustrert hvor viktig skolen er for å utvikle barn og ungdoms digitale kompetanse, samt viktigheten av å kunne delta i digital utdanning. Sist men ikke minst gjennomgår **(4) andre offentlige tjenester** hyppig utvikling ved digitalisering av tjenester som Lånekassen, skattekort og post, som øker barn og ungdoms behov for digital tilgang og kompetanse. Rapporten introduserer også en rekke strategier og prosjekter som kan bidra til ytterligere digitalisering på tvers av de fire områdene nevnt over, og som på ulike måter adresserer digitalt utenforskap.

Rapporten tar for seg fem ulike barrierer for barn og ungdoms digitale deltakelse: (a) eID, (b) geografi og infrastruktur, (c) foreldres innflytelse, (d) lavinntekt og (e) funksjonsnedsettelse. I dag krever en rekke digitale tjenester en form for **(a) eID** for å anvendes, men enkelte barn og ungdom (med f.eks begrensede oppholdstillatelser eller funksjonsnedsettelse) opplever digitalt utenforskap som følge av utfordringer knyttet til å

anskaffe seg eID. Strategien «Én digital offentlig sektor» har som målsetning at alle innbyggere skal ha en fungerende og tilstrekkelig eID, og er ett av flere initiativer nødvendig i arbeidet mot digitalt utenforskap. En annen grunnleggende faktor for å kunne delta på digitale plattformer er tilstrekkelig internettilgang, som dessverre er en utfordring for enkelte barn og ungdom i Norge grunnet **(b) geografiske forhold og utilstrekkelig infrastruktur**. Samtidig som nesten alle husstander i tettbygde strøk i Norge hadde tilbud om bredbånd med 100 Mbit/s i første halvår av 2020, hadde nesten halvparten så mange i mindre tettbygde strøk samme mulighet. Siden gapet skaper forskjeller i barn og ungdoms muligheter til å delta på digitale plattformer, har nasjonale myndigheter som mål at alle landets innbyggere skal ha et slikt tilbud innen 2026.

Videre kan **(c) foreldres innflytelse** påvirke barnas digitale deltakelse gjennom f.eks strenge begrensninger av digital tidsbruk eller manglende kompetanse til å bistå i barnas digitale utvikling. Et godt tilbud om digitale kurs og veiledning for foreldre kan bidra til at alle foreldre kan ha en positiv påvirkning på barns digitale deltakelse. Barn og ungdom som lever i familier med **(d) lavinntekt** kan oppleve digitalt utenforskap som resultat av f.eks mangel på digitalt utstyr og nett, eller mangel på privatliv grunnet trangboddhet. Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier fokuserer på økt deltakelse og inkludering, og anerkjenner at barn og ungdom som rammes av lavinntekt, trangboddhet og utenforskap gir dem et dårligere utgangspunkt enn andre jevnaldrende. Til slutt går rapporten kort inn på hvordan barn og ungdom med **(e) funksjonsnedsettelse** kan ha vansker med å benytte seg av digitale tjenester de har rett på.

Rapporten illustrerer et utilstrekkelig fokus på digitalt utenforskap blant barn og ungdom i Norge i dag, og fremlegger en rekke anbefalinger for videre arbeid med tematikken. Det konkluderes med at digitalt utenforskap er en kompleks men viktig problemstilling som krever betydelig innsats og investering fra flere aktører, for å sikre at alle barn og ungdom i Norge kan få innfridd sine rettigheter i et stadig mer digitalisert samfunn.

Forord av Redd Barna

Samfunnet blir stadig mer digitalisert, og det gjelder også barn og unges hverdag. Fritidsarenaen, skolen, offentlig informasjonstilbud og hjelpeapparatet har den siste tiden gått over til digitale flater. Denne utviklingen har særlig skutt fart under pandemien og nedstengingen. Barn flest i Norge har god nettilgang og digital kompetanse og har derfor muligheter for å delta digitalt, men dette gjelder ikke alle. Redd Barna har snakket med ungdom som forteller at de møter på barrierer når de skal delta knyttet til teknologi, tilgang til utstyr eller å ta i bruk offentlige tjenester på nettet. Redd Barna er bekymret for at dette kan føre til digitalt utenforskap og gå utover barns mulighet til å få innfridd sine rettigheter i tråd med FNs barnekonvensjon. Barnekonvensjonen og norsk lov gir alle barn rett til tilfredsstillende levekår, til å delta på skole og fritidsarenaen og ha god helse. Barn har rett til å få informasjon, til å uttrykke seg og ha mulighet til å påvirke. Tilgang til disse rettighetene innebærer ofte digital tilgang og kompetanse, og at offentlige tjenester er tilrettelagt for at barn og ungdom skal nyttiggjøre seg av tjenestene.

I denne rapporten har Capgemini Invent kartlagt nasjonale myndigheters arbeid for å sikre at alle barn og unge får sine rettigheter innfridd i et samfunn som blir stadig mer digitalisert. Kartleggingen viser at det ofte tas for gitt at alle barn er digitalt aktive og har tilstrekkelig med kompetanse og tilgang til digitalt utstyr. Rapporten viser at det er behov for et større søkelys på tiltak som kan forebygge digital utenforskap og sikre inkludering av alle barn og unge.

Redd Barna mener at barns rett til digital deltakelse må innarbeides i alle politiske strategier og anbefalinger, på alle fagfelt som angår barn og unge. FNs barnekomite er tydelig på at norske myndigheter bør treffe alle nødvendige tiltak for å overvinne digital ekskludering. Vi har nå kunnskap, og dette forplikter beslutningstakere til å utvikle tiltak slik at alle barn skal bli inkludert i et stadig mer digitalisert samfunn.

Vi vil takke Capgemini Invent som har gjort dette arbeidet på pro-bono for Redd Barna, samt alle informantene som har delt av sin kunnskap og erfaring.

God lesing!

Vennlig hilsen Redd Barna

Innholdsfortegnelse

1	INTRODUKSJON	6
2	METODE OG TILNÆRMING	9
3	DIGITALISERING AV BARNES HVERDAG – STATUS I DAG	10
3.1	Fritid, familie og hverdagsliv	10
3.2	Helse.....	12
3.3	Utdanning	13
3.4	Andre offentlige tjenester	15
3.5	Overordnede strategier og prosjekter som adresserer digitalt utenforskap.....	16
4	DIGITALT UTENFORSKAP BLANT BARN OG UNGDOM	20
4.1	eID	21
4.2	Geografi og infrastruktur.....	31
4.3	Innflytelse fra foreldre	33
4.4	Barn i familier med vedvarende lavinntekt	36
4.5	Barn og ungdom med funksjonsnedsettelse	38
5	ANBEFALING FOR VIDERE ARBEID	39
6	AVSLUTNING OG KONKLUSJON.....	47

1 INTRODUKSJON

Bakgrunn og problemstilling

Norge har kommet langt i digitaliseringen av samfunnet, og utviklingen mot et mer digitalisert samfunn vil utvilsomt fortsette. Likevel finnes det grupper som havner helt på siden av det digitale, og i en undersøkelse av Kompetanse Norge fant man at 600 000 personer fra 16 år og oppover i Norge er ikke-digitale i 2020¹. I dag forutsetter mange offentlige og private tjenester bruk av digitale verktøy, og den enkeltes mulighet til å fungere godt i samfunnet avhenger i økende grad av evnen til å forholde seg til digitaliserte tjenester². Digitaliseringen gir store endringer i måten vi lever og deltar i samfunnet på, og mulighet til å delta digitalt er i dag en forutsetning for å få innfridd grunnleggende rettigheter.

Digitale teknologier preger de fleste aspekter av barn og ungdoms liv, som fritids- og sosiale arenaer, utdanning, helse og velferdstjenester. Det digitale landskapet kan på én side skape nye muligheter for barn og ungdoms utvikling og livskvalitet, ved å muliggjøre ivaretagelse av deres sivile, politiske, kulturelle, økonomiske og sosiale rettigheter gjennom teknologi. Samtidig kan økt digitalisering medføre at eksisterende ulikheter øker, nye ulikheter oppstår, og at barn og ungdom som av ulike årsaker havner utenfor digitalt ikke får oppfylt sine rettigheter på lik linje med andre.

Flertallet av norske barn og ungdom har god teknologisk tilgang og kompetanse³, men dette gjelder ikke alle. For at alle barn og ungdom i Norge skal ha like muligheter er det viktig å sikre digital inkludering og hindre at noen blir offer for digitalt utenforskap. Det er behov for bedre oversikt over eksisterende politikk og tiltak for å forebygge digitalt utenforskap og fremme digital inkludering for barn og ungdom. Med dette som bakgrunn ønsker Redd Barna å rette et større søkelys på digitalt utenforskap blant barn og ungdom, og hvorvidt deres rettigheter blir respektert, beskyttet og ivaretatt i dagens digitaliserte samfunn. Denne rapporten har som formål å danne et overordnet kunnskapsgrunnlag som kan sette retning for videre arbeid på området. Dette gjøres gjennom å belyse årsaker som bidrar til at barn og ungdom kan oppleve digitalt utenforskap, samt i hvilken grad myndighetene adresserer disse utfordringene i eksisterende politikk og strategier. Barn og ungdoms rettigheter i et

¹ Kompetanse Norge, «600 000 nordmenn er ikke-digitale», 15.12.2020 ([link](#))

² Regjeringen, «Fremtidige kompetansebehov II – utfordringer for kompetansepolitikken», 2019 ([link](#))

³ EU Kids Online, «Tilgang, bruk, risiko og muligheter – Norske barn på Internett», 2019 ([link](#))

digitalt samfunn står sentralt i dette arbeidet, og rapporten legger derfor følgende problemstilling til grunn:

I hvilken grad ivaretar nasjonale myndigheters eksisterende arbeid og politikk barn og ungdoms rettigheter til digital deltakelse innenfor fritid, helse, utdanning og andre offentlige tjenester?

Begrepsavklaring og avgrensning

Det finnes en rekke ulike definisjoner og forståelse av digitalt utenforskap, og av hva begrepet omfavner og ikke. Det var derfor formålstjenlig å utvikle en definisjon og forståelse av begrepet vinklet mot barn og ungdom. Dette resulterte i følgende definisjon av digitalt utenforskap som er anvendt i denne rapporten:

«Digitalt utenforskap blant barn og ungdom forstås som manglende tilgang til og/eller mulighet til å bruke, digitale tjenester som er nødvendig for å få innfridd sine rettigheter innenfor fritid, helse, utdanning og andre offentlige tjenester»

I tråd med definisjonen tar rapporten for seg digitalt utenforskap i form av mangel på tilgang til digitalt utstyr og nett, samt mangel på digital kompetanse for å anvende digitale verktøy. Rapporten er derfor avgrenset til å ikke inkludere perspektiver på digitalt utenforskap knyttet til utfordringer barn og ungdom kan møte når de eksempelvis er aktive brukere av digitale plattformer, som nettmobbing eller andre negative opplevelser på nettet.

Rettighetsperspektivet

Barn og ungdom har en rekke rettigheter som skal sikre en trygg og god oppvekst. Teknologiens tilstedeværelse på barn og ungdoms oppvekstarenaer i dag gjør at innfrielse av disse rettighetene i økende grad avhenger av digital tilgang og kompetanse, og mulighet til å nyttiggjøre seg av digitale tjenester. Rapporten har tatt utgangspunkt i barn og ungdoms rettigheter slik de er formulert i blant annet FNs konvensjon for barnets rettigheter.

FNs konvensjon for barnets rettigheter er den menneskerettighetskonvensjonen som er ratifisert av flest land i verden⁴. Norge ratifiserte barnekonvensjonen i 1991, og i 2003 ble konvensjonen en del av norsk lov. Det bør imidlertid merkes at Norge ikke har sluttet seg til konvensjonens tilleggsprotokoll om barns rett til å klage ved brudd på rettighetene. Eksempler på rettigheter som inngår i konvensjonen er retten til skole, fritid, lek og hvile,

⁴ Redd Barna, «Barnekonvensjonen» ([link](#))

samt rett til å si sin mening i alt som angår dem selv⁵. Retten til ikke-diskriminering og retten til å få et best mulig helsetilbud er også sentrale å trekke frem. Konvensjonen trekker også frem at staten skal sikre at alle barn får den sosiale hjelpen og økonomiske støtten de har krav på etter landets lover. Konvensjonen definerer barn som aldersgruppen 0-18, og omfatter følgelig alle Norges innbyggere under 18 år.

I 2021 publiserte FN en generell kommentar med tittelen *General Comment on children's rights in relation to the digital environment* som tar for seg hvordan myndigheter bør implementere FNs barnekonvensjon i lys av det digitale miljøet. Kommentaren skal gi veiledning rundt lovgivningsmessige, politiske og andre tiltak for å sikre overholdelse av alle barns rettigheter i det digitale miljøet. Kommentaren er basert på 142 innspill fra stater (inkludert Norge), regionale organisasjoner, FN-etater, nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner og andre relevante aktører. I tillegg ble det gjennomført samtaler med over 700 barn i 28 forskjellige land, inkludert norske⁶.

Barna som har bidratt til FNs oppfølgingskommentar rapporterer blant annet at digitale teknologier er kritiske for livene og fremtiden deres, og det er tydelig at det digitale landskapet er av betydning for de fleste aspekter ved barns liv. Det digitale landskapet kan både skape nye muligheter for realiseringen av barns rettigheter, men danner samtidig nye veier til brudd på rettighetene. Kommentarens avsnitt tilknyttet ikke-diskriminering kan spesielt relateres til digitalt utenforskap. Her trekkes det frem at «*Retten til ikke-diskriminering krever at myndighetene sikrer at alle barn har lik og effektiv tilgang til det digitale miljøet på måter som er meningsfulle for dem. **Partene bør treffe alle nødvendige tiltak for å overvinne digital ekskludering.** Dette inkluderer å tilby gratis og trygg tilgang for barn på dedikerte offentlige steder og investere i retningslinjer og programmer som støtter alle barns rimelige tilgang til, og kunnskapsrik bruk av, digital teknologi i utdanningsmiljøer, lokalsamfunn og hjem*»⁷. Dette innebærer at lovgivning, ressursallokering, politikk og forskning bør legge til rette for å sikre digital inkludering.

⁵ Barne- og familiedepartementet «FNs konvensjon om barnets rettigheter», 2003 ([link](#))

⁶ Office of the High Commissioner for Human Rights, «General Comment on children's rights in relation to the digital environment» ([link](#))

⁷ Office of the High Commissioner for Human Rights, «UN Treaty Body Database: General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment», s. 2, 2021 ([link](#))

Videre fokus for rapporten

Videre kapitler vil redegjøre for metodikk og tilnærming brukt i utviklingen av rapporten, før hoveddelen belyser ulike barrierer for digital inkludering og hvorvidt myndighetene arbeider aktivt mot digitalt utenforskap blant barn og ungdom. Avslutningsvis legges det frem en rekke anbefalinger for videre arbeid på området.

2 METODE OG TILNÆRMING

Arbeidet med denne rapporten har blitt utført av Capgemini Invent på oppdrag fra Redd Barna. Formålet med rapporten var å danne et overordnet kunnskapsgrunnlag som kan gi retning for videre arbeid på området digitalt utenforskap, samt identifisere områder som burde utredes nærmere. Rapporten er følgelig starten på et større arbeid, og tilnærmingen er derfor bred og overordnet.

Informasjonsgrunnlaget har blitt utviklet ved å innhente innsikt fra rapporter, forskning, strategier, og styringsdokumenter. Det har også blitt avholdt 9 fokusintervjuer med representanter fra ulike fagmiljøer, direktorater og relevante organisasjoner og digitaliseringsprosjekter, herunder Utdanningsdirektoratet, Barneombudet, DigiGen, DigiBarnevern, DIGI-UNG, Ungdom & Fritid og forskermiljøet på UiO. Fokusintervjuene har vært et viktig supplement til kartleggingen av eksisterende dokumenter, politikk, forskning og kunnskap på feltet, ettersom tilsynelatende lite ressursmateriale tar for seg problemstillingen om digitalt utenforskap blant barn og ungdom spesifikt i dag.

Grunnet Covid-19 og restriksjoner fra myndighetene har alle intervjuer blitt gjennomført digitalt. Tilnærmingen har vært semistrukturerte intervju, hvor Capgemini Invent i samråd med Redd Barna har utviklet et sett med relevante tematikker for hver fokusgruppe. Innsikten fra fokusintervjuene henvises ikke til spesifikt i rapporten, men har bidratt til å gi en bedret forståelse av tematikken og i hvilken grad digitalt utenforskap blant barn og ungdom adresseres på ulike arenaer i dag. Det har også bidratt til å belyse hvordan digitalt utenforskap oppleves og defineres på ulike måter på tvers av politiske instanser, organisasjoner og andre aktører.

3 DIGITALISERING AV BARNES HVERDAG – STATUS I DAG

Digitale aktiviteter og tjenester spiller en sentral rolle innenfor de fleste områder av barn og ungdoms oppvekst i dag. I lys av barn og ungdoms rettigheter har dette kapittelet som hensikt å gi et overordnet innblikk i barn og ungdoms digitale aktivitet innenfor (1) fritid, familie og hverdagsliv, (2) helse, (3) utdanning og (4) andre offentlige tjenester. Kapittelet trekker også frem relevante politiske satsninger og strategier som vil bidra til ytterligere digitalisering på disse områdene, og som dermed kan øke behovet og viktigheten av å kunne delta digitalt for barn og ungdom.

3.1 Fritid, familie og hverdagsliv

Etter FNs barnekonvensjons artikkel 31 har barn rett til hvile og fritid, samt til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder og til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet. I tillegg har de, etter artikkel 27, rett til en levestandard som er tilstrekkelig for deres fysiske, psykiske åndelige, moralske og sosiale utvikling⁸. Digitaliseringen av samfunnet og digitale verktøy har endret barn og ungdoms fritidsvaner, og spiller en viktig rolle for deres fritid og hverdagsliv. For å overholde barns rettigheter i lys av digitalisering uttrykker FN blant annet at myndigheter bør sikre at barn har mulighet til å bruke fritiden sin til å eksperimentere med informasjons- og kommunikasjonsteknologier, uttrykke seg og delta i kulturliv på nett⁹.

I dag er 90% av 9-18-åringene i Norge på ett eller flere sosiale medier som YouTube, Snapchat, TikTok, Instagram eller Discord¹⁰. De unge ser flere positive sider ved sosiale medier, som at sosiale medier tillater å ha mye kontakt med vennene sine eller å møte folk med like interesser. Dataspill er i dag den største fritidsinteressen blant ungdom i Norge, og 86% av 9-18-åringene oppgir at de spiller dataspill, fordelt på 96% av guttene og 76% av jentene. De unge ser flere fordeler med gaming som at det gjør dem flinkere i engelsk, at det er sosialt og at de lærer mye¹¹. Organisasjonen Ungdom & Fritid fremhever at gaming også er en kulturform som kan oppmuntre til kreativitet, nysgjerrighet, samarbeid, læring,

⁸ Forente Nasjoner, «FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989; Ratifisert av Norge 8. januar 1991 [Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller]» ([link](#))

⁹ Office of the High Commissioner for Human Rights, «UN Treaty Body Database: General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment», 2021 ([link](#))

¹⁰ Medietilsynet, «Barn og medier 2020: En kartlegging av 9-18-åringers digitale medievaner», 2020 ([link](#))

¹¹ Medietilsynet, «Barn og medier 2020: En kartlegging av 9-18-åringers digitale medievaner», 2020 ([link](#))

språkutvikling og planlegging¹². Ungdom & Fritid, UKM, Tverga og KANDU utarbeidet i 2020 en rapport om behovet for møteplasser for datakultur, og samlet innsikt og behov fra barn og ungdom i den forbindelse. Her kommer det blant annet frem at vennskap, mestringsfølelse, samhold og gode fritidstilbud er viktig for de aller fleste, og det å være sammenkoblet på digitale plattformer som Discord er viktig for sosial omgang blant venner og klassekamerater i hverdagen. Ungdommene gir også mindre uttrykk for et distinkt skille mellom digital og fysisk fritid, ettersom begge er en like viktig del av deres hverdag¹³. Digitale møteplasser har også den fordel at man har mulighet til å nå ut til og inkludere *alle barn* uavhengig av geografi, gitt at de har digital tilgang og kompetanse.

I tillegg til at digitale fritidsarenaer og kulturer er viktige for barn og ungdoms sosialisering må det trekkes frem at digitale løsninger også anvendes til å strukturere *fysiske* fritidsaktiviteter. Apper som Spond og Gnist brukes i dag for å organisere aktiviteter som idrett, korps og andre aktiviteter. Dette stiller krav til at foreldre og barn aktivt kan ta i bruk disse appene for å eksempelvis få med seg informasjon og påmelding til aktiviteter. Digitalt utenforskap kan dermed også få følger for barn og ungdoms mulighet til å delta på fysiske organiserte aktiviteter.

I tillegg til å prege barn og ungdoms fritidsaktiviteter blir digitale tjenester også stadig mer integrert i hverdagen og forenkler dagligdagse handlinger som for mange har blitt en selvfølge. Overføringer av penger til venner og familie gjøres enkelt over Vipps, og bussbilletten er kun et tastetrykk unna. For mange er digitale verktøy også et viktig middel for å holde kontakt med venner og familie på tvers av landegrensene. At det digitale er økende til stede i barn og ungdoms fritid gjør at skillet til de som ikke på en god måte kan ta del i digitale fritidstilbud og tjenester i hverdagen blir desto større.

I dag er barnevernet digitalisert i svært liten grad, og interaksjon mellom barn og barnevern foregår i hovedsak fysisk eller over telefon. Det pågår imidlertid et nasjonalt initiativ, DigiBarnevern, som skal bidra til å møte utfordringene ved det kommunale barnevernet, blant annet ved å sørge for bedre IT-løsninger¹⁴. Initiativet er et samarbeid mellom stat og kommune og skal øke kvaliteten i det kommunale barnevernet, samt å sikre raskere og bedre hjelp til de barna og ungdommene som trenger det. En del av dette arbeidet vil gå ut på å digitalisere innbyggertjenester, altså digitale tjenester som barn, unge og foresatte får tilgang til. Med dette ønsker DigiBarnevern at barn og ungdom lettere kan få medvirke i egen

¹² Ungdom og Fritid, «Politisk program», 20.04.2020 ([link](#))

¹³ Datakultur, «Rapporten: Møteplass Datakultur», 08.09.2020 ([link](#))

¹⁴ Kommunesektorens organisasjon, «Om DigiBarnevern», 14.10.2020 ([link](#))

sak, få bedre forståelse i saken, og samhandle og kommunisere med barnevernet. Den ønskede effekten av digitaliserte innbyggertjenester er at saksbehandling skal oppleves som å foregå i større grad på barn, unges og foresattes premisser, samt at barnevernet oppfattes som mer åpent og tilgjengelig¹⁵. På denne måten kan digitaliserte barnevernstjenester bidra til at barn og ungdom lettere får innfridd sine rettigheter, eksempelvis i tråd med artikkel 12 i FNs barnekonvensjon om retten til å gi uttrykk for sin mening i saker som angår dem. Som nevnt innledningsvis finnes det imidlertid ikke digitaliserte barnevernstjenester som legger godt til rette for slik kommunikasjon og samhandling i dag, men DigiBarnevern kan bidra til en positiv utvikling på dette området.

3.2 Helse

Barn og ungdom har en rekke rettigheter når det kommer til helse. FNs barnekonvensjon artikkel 24 uttrykker at barnet har rett til å motta den høyest oppnåelige helsestandard og behandlingstilbud for sykdom og rehabilitering, og det skal bestrebes at ingen barn fratras sin rett til adgang til slike helsetjenester¹⁶. I FNs generelle kommentar om hvordan barnekonvensjonen bør følges opp av myndighetene i lys av digitalisering uttrykkes det blant annet at myndighetene bør sikre at barn har trygg, sikker og konfidensiell tilgang til pålitelig helseinformasjon- og tjenester¹⁷. Fra fylte 12 år har barn i Norge rett til å si sin mening i alle spørsmål om helse, samt rett på enkelte helsetjenester uten foreldres involvering. Helserettslig myndighetsalder er 16 år, som innebærer at barn da får samme rett til informasjon, medvirkning og samtykke som voksne har i spørsmål om helse¹⁸.

Ungdom er flittige digitale brukere, og bruker blant annet den digitale arenaen for å få kunnskap og dele informasjon relatert til helse¹⁹. I dag finnes det ulike digitale helse- og omsorgstjenester ungdom kan benytte seg av, og flere av disse er gratis og lett tilgjengelige digitalt. Ung.no er eksempelvis en søketjeneste som er godt kjent blant ungdom²⁰, der de kan stille anonyme spørsmål, og svarene tilgjengeliggjøres for alle. Utgangspunktet for

¹⁵ Kommunesektorens organisasjon, «Delprosjekter og leveranser», 31.10.2018 ([link](#))

¹⁶ Forente Nasjoner, «FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989; Ratifisert av Norge 8. januar 1991 [Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller]» ([link](#))

¹⁷ Office of the High Commissioner for Human Rights, «UN Treaty Body Database: General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment», 2021 ([link](#))

¹⁸ Visma, «Hvor gammel må man være for å ha rett til å si det man mener og bestemme selv?» ([link](#))

¹⁹ Helsedirektoratet, «Ungdomshelse i en digital verden – DIGI-UNG Innsiktsarbeid (del 1)», 2018

²⁰ Helsedirektoratet, «Ungdomshelse i en digital verden – DIGI-UNG Innsiktsarbeid (del 1)», 2018

innholdet på Ung.no er FNs barnekonvensjon, med fokus på artikkel 13 og 17 som uttrykker barns rett til informasjon²¹. En stor andel av spørsmålene som sendes inn på ung.no-plattformen dreier seg om helse.

Digitale teknologier muliggjør effektivisering og forbedring av helsetjenester, som kan skaffe digitale brukere hurtig behandling og samtidig frigjøre tid til å ivareta helsetilbudet til de som ikke er digitale deltakere. Slik kan digitaliseringen potensielt komme alle brukere av helsetjenester til gode. I tillegg kan det gi unike muligheter for å nå barn i vanskelige situasjoner eller avsidesliggende områder. Dagens digitale helsetilbud oppleves som lite oversiktlig blant barn og ungdom, og det er uttrykt et ønske om et bedre, mer helhetlig og koordinert digitalt helsetilbud. Dette er tatt høyde for i regjeringens ungdomshelsestrategi der et uttalt mål er å «sikre tilgjengelige digitale tjenester av god kvalitet som er tilpasset ungdommens behov»²².

Et prosjekt som skal bidra til bedre digitaliserte helsetjenester for barn og ungdom er det pågående prosjektet DIGI-UNG, som inngår i regjeringens ungdomshelsestrategi. Prosjektet skal bidra til fullverdig digital helsehjelp for ungdom. Dette skal oppnås gjennom å tilby lett tilgjengelig og kvalitetssikret informasjon, veiledning og tjenester til ungdom gjennom et helhetlig digitalt tilbud²³. Tilbudet vil deles opp i 3 nivåer av tjenester som stiller ulike krav til innlogging og som spenner fra lavterskeltjenester opp til individuell, personlig, digital helsehjelp. Etter planen skal programmet være gjennomført innen 2023.

3.3 Utdanning

I henhold til FNs barnekonvensjon²⁴ artikkel 28 har barn rett til en utdanning, og utdanningen skal være obligatorisk og gratis tilgjengelig for alle. Artikkel 29 i konvensjonen uttrykker videre at barnets utdanning blant annet skal utvikle barnets personlighet, talenter og psykiske og fysiske evner så langt det er mulig.

Skolen skal bidra til å oppnå grunnleggende ferdigheter, og i henhold til læreplanverket regnes i dag digitale ferdigheter som en grunnleggende ferdighet på lik linje som lesing, skriving, regning og muntlige ferdigheter, og kan ikke løsrives fra ferdighetene som omtales

²¹ Helsedirektoratet, «Ungdomshelse i en digital verden – DIGI-UNG Innsiktsarbeid (del 1)», 2018

²² Regjeringen, «#Ungdomshelse – regjeringens strategi for ungdomshelse 2016-2021», 2016 ([link](#))

²³ Direktoratet for e-helse, «DIGI-UNG», 26.03.2021 ([link](#))

²⁴ Forente Nasjoner, «FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989; Ratifisert av Norge 8. januar 1991 [Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller]» ([link](#))

som kompetanser for det 21. århundre²⁵. Grunnferdighetene regnes som sentrale for læring og forståelse, samt utviklingen av elevens identitet og sosiale relasjoner, og for å kunne delta i utdanning, arbeid og samfunnsliv²⁶. Det følger av læreplanverket at skolen har en sentral rolle i å sikre at barn og ungdom tilegner seg tilfredsstillende digitale ferdigheter som fremmer digital deltakelse. I tillegg til at skolen er en viktig plattform for å tilegne seg digital kompetanse generelt, er også digital kompetanse viktig for å faktisk kunne delta på skolen, spesielt ettersom barna blir eldre og skolen stadig mer digitalisert.

I dag er det store variasjoner i hvor digitalt modne norske kommunene er, og dette gjenspeiles i skolen både når det gjelder utstyr og organisering av IKT. Generelt er større kommuner mer kompetente og har en mer systematisk tilnærming til IKT enn mindre kommuner, og kommunene er også ulike når det gjelder IKT-infrastruktur²⁷. Antall elever per digitale enhet som PC og nettbrett varierer, samt hvor mye nettbrett og/eller datamaskin benyttes i skoletimen og ulike fag.

Skolen har et ansvar for å utjevne forskjeller og sikre at alle elever oppnår tilstrekkelige digitale ferdigheter. Det kommer frem i regjeringens digitaliseringsstrategi for grunnopplæringen 2017-2021 at norsk skole ikke utjevner sosiale forskjeller godt nok i dag, og at det skapes nye digitale skiller. Forskning har vist at innenfor et klasserom i Norge kan det være nokså store ulikheter i elevenes digitale ferdigheter, og at mange elever ikke får opplæringen de har bruk for når det gjelder IKT²⁸. I forbindelse med hjemmeundervisning under koronapandemien har man også sett at det er forskjell på tilgang til digitale verktøy og mulighet til å få hjelp på hjemmebane, som kan ha ført til store forskjeller i elevers læringsutbytte²⁹. Blant gruppene som kunne oppleve utfordringer i denne perioden fremheves barn med trangboddhet og manglende digitale hjelpemidler til å følge undervisning, barn med foreldre uten tilstrekkelig digital kompetanse, og flerspråklige barn som har behov for tettere oppfølging³⁰.

Regjeringens digitaliseringsstrategi for grunnskolen og videregående opplæring har satt retning for økt IKT i opplæringssektoren. Strategien har en tydelig målsetning om å sikre

²⁵ Regjeringen, «Framtid, fornyelse og digitalisering: Digitaliseringsstrategi for grunnopplæringen 2017-2021», 2017 ([link](#))

²⁶ Utdanningsdirektoratet, «Grunnleggende ferdigheter», ([link](#))

²⁷ Regjeringen, «Framtid, fornyelse og digitalisering: Digitaliseringsstrategi for grunnopplæringen 2017-2021», 2017 ([link](#))

²⁸ Regjeringen, «Framtid, fornyelse og digitalisering: Digitaliseringsstrategi for grunnopplæringen 2017-2021», 2017 ([link](#))

²⁹ Bufdir, «Statusrapport 2 – Utsatte barn og unges tjenestetilbud under Covid-19 pandemien», 2020 ([link](#))

³⁰ Bufdir, «Statusrapport 2 – Utsatte barn og unges tjenestetilbud under Covid-19 pandemien», 2020 ([link](#))

bedre opplæring i teknologi, og et av hovedmålene sier at elevene skal ha digitale ferdigheter som muliggjør livsmestring og at en kan lykkes i videre utdanning, arbeid og samfunnsdeltakelse. Det andre målet kan også få en innvirkning på digitalt utenforskap, da det sier at IKT skal utnyttes godt i organiseringen og gjennomføringen av opplæringen for å øke elevenes læringsutbytte³¹. Det er definert en rekke delmål på veien til de overordnede målene, blant annet at elever og ansatte skal ha tilgang til tilstrekkelig infrastruktur og utstyr. Det defineres også tiltak som skal bidra til målene og som kan relateres til digitalt utenforskap, som at regjeringen vil «*Bidra til at elever får likeverdige muligheter til å opparbeide digitale ferdigheter uavhengig av geografi*»³². Strategiens tidsspenn er 2017-2021 og nærmer seg dermed slutten. I 2019 kom også stortingsmelding nr. 6 «Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO». I meldingen foreslås det konkrete tiltak på veien mot en mer inkluderende barnehage, skole og SFO, som blant annet skal bidra til at barn får like muligheter til å utvikle seg utifra sine forutsetninger³³. Stortingsmeldingen henviser til FNs barnekonvensjon, noe som tyder på at rettighetsperspektivet er inkludert.

3.4 Andre offentlige tjenester

Offentlig sektor har allerede gjennomgått stor digitalisering, og digitaliseringen av offentlige tjenester vil fortsette også fremover. I tillegg har koronapandemien fremskyndet behovet for å anvende mer digitaliserte tjenester. Før fylte 18 år er det mange offentlige tjenester som blir aktuelle for barn og ungdom å anvende. For eksempel skal mange søke på videregående skole, søke stipend og lån gjennom Lånekassen, søke om frikort eller skattekort fra Skatteetaten, levere brev i digital postkasse, eller være i kontakt med NAV, barnevernet eller andre. Når offentlige tjenester som kan være viktige for barn og ungdom digitaliseres er det viktig å ta høyde for at alle barn og ungdom skal kunne anvende digitale tjenester de har behov for. Mange har sine første møter med digitale offentlige tjenester i barne- og ungdomsårene, og dette fremmer et behov for løsninger som er enkle og tilgjengelige.

Strategien *Én digital offentlig sektor* gjelder for perioden 2019-2025, og gir retning for den digitale transformasjonen i hele offentlig sektor. Et mål for digitaliseringen i offentlig sektor sier at offentlig sektor skal digitaliseres på en åpen, inkluderende og tillitsvekkende måte,

³¹ Regjeringen, «Framtid, fornyelse og digitalisering: Digitaliseringsstrategi for grunnopplæringen 2017-2021», 2017 ([link](#))

³² Regjeringen, «Framtid, fornyelse og digitalisering: Digitaliseringsstrategi for grunnopplæringen 2017-2021», s. 27, 2017 ([link](#))

³³ Meld. St. 6 (2019-2020). *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Kunnskapsdepartementet, 2019 ([link](#))

og alle som har evne til det skal kunne kommunisere digitalt med offentlig sektor. Det trekkes også frem at offentlig sektor skal «legge til rette for likeverdig deltakelse i samfunnet for alle innbyggere, uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon»³⁴. Strategien tar utgangspunkt i viktige livshendelser for digitaliseringen av offentlig sektor. I første omgang inkluderer dette de syv livshendelsene *få barn, alvorlig sykt barn, miste og finne jobb, ny i Norge, dødsfall og arv, starte og drive en frivillig organisasjon og starte og drive en bedrift*. Det er ikke referert til konkrete aldersgrupper i forbindelse med de ulike livshendelsene. Selv om enkelte av disse hendelsene også kan være aktuelle for barn og ungdom før fylte 18, oppfattes hendelsene som å hovedsakelig være fokusert rundt hendelser som inntreffer i voksenlivet.

3.5 Overordnede strategier og prosjekter som adresserer digitalt utenforskap

Med kontinuerlig økende digitalisering kan det ventes at problemstillingen om digitalt utenforskap vil forbli relevant, og det er behov for en aktiv politikk som hindrer at problemet slår rot i befolkningen. Denne seksjonen legger frem nasjonale strategier initiert av ansvarlige myndigheter som kan få en viktig rolle i å øke kunnskapsgrunnlaget og adressere utfordringene ved digitalt utenforskap. Det anses som hensiktsmessig å presentere disse *før* rapporten går videre inn på spesifikke barrierer, ettersom strategiene tilsynelatende inngår i et overordnet arbeid for å hindre digitalt utenforskap. Strateiene er i varierende grad rettet mot barn og ungdom spesifikt, men kan potensielt bli viktige for å adressere samtlige barrierer for deltakelse som beskrives i neste kapittel.

BarnUnge21

BarnUnge21-prosessen tar for seg utsatte barn og ungdom og ble igangsatt august 2019 for å danne et godt beslutningsgrunnlag for regjeringens prioriteringer på feltet, med mål om at færre barn og unge faller utenfor gjennom livsløpet³⁵. Prosessen har resultert i en nasjonal kunnskapsstrategi «*Ut av blindsonene*» for utsatte barn og unge som ble lagt frem i februar 2021. Strategien skal bidra til et godt kunnskapsgrunnlag om barn og ungdoms oppvekst- og levekår, og gir retning for en helhetlig og koordinert nasjonal forskning, utvikling og innovasjon for barn og unge som står i fare for marginalisering og utenforskap. Det uttrykkes en rekke områder der man ser behov for mer forskning, og blant disse er barns digitale hverdag. Strategien uttrykker at «*den digitale hverdagen for enkelte er så omfattende at de*

³⁴ Regjeringen, «Én digital offentlig sektor. Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019-2025», 2019 ([link](#))

³⁵ BarnUnge21, «BarnUnge21» ([link](#))

opplever digitalt utenforskap hvis de av ulike grunner ikke har tilgang på de samme digitale hjelpemidlene som sine jevnaldrende»³⁶. For å fremme deltakelse og inkludering understrekes det at forskningen ikke bør avgrenses til virkningen av enkelttjenester, men også ta for seg hva som i vid forstand kan forebygge utenforskap. Strategien kan følgelig utgjøre et viktig bidrag for å redusere digitalt utenforskap dersom det bevilges ressurser til forskning på temaet og det følges opp med målrettede politiske tiltak.

Det kan også nevnes at det i dag finnes pågående tverrfaglige og internasjonale forskningsprosjekter som DigiGen og EU Kids Online. Disse tar for seg barn og ungdoms medievaner og påvirkningen av det digitale på barn og ungdoms liv, og inkluderer perspektiver tilknyttet barns rettigheter og samfunnsdeltakelse. Prosjektene kan følgelig forventes å være viktige bidrag for kunnskapsheving på tvers av sektorer.

Digital hele livet

I følge distrikts- og digitaliseringsminister Linda Helleland har regjeringen klare ambisjoner om å digitalisere Norge ytterligere, og det blir viktig å sørge for at alle har et likeverdig tilbud til digitaliserte tjenester. Regjeringen har også et uttalt mål om at alle skal få mulighet til opplæring i grunnleggende digitale tjenester. For øyeblikket arbeider regjeringen med å utarbeide en ny strategi kalt «Digital hele livet», som skal ta for seg hvordan digitalt utenforskap kan reduseres³⁷. Strategien skal etter planen være ferdig utarbeidet og legges frem høsten 2021, og skal presentere tiltak som vil gjøre det lettere for innbyggere å lære grunnleggende digitale ferdigheter samt å oppdatere disse gjennom hele livet. Helleland har uttrykt at den nye strategien ikke bare skal treffe eldre, men bidra til at *alle* kan navigere bedre i det digitale landskapet³⁸.

Vår felles digitale grunnmur

Norges varierende topografi og infrastruktur gjør at mulighetene til fullverdig digital deltakelse varierer med geografi og bosted, og god og stabil infrastruktur uavhengig av bosted kan bli et viktig steg for å redusere digitalt utenforskap. I melding til Stortinget 28 (2020-2021) *Vår felles digitale grunnmur* legger regjeringen frem ambisiøse mål og tiltak for

³⁶ Regjeringen, «Ut av blindsonene. Strategi for et samlet kunnskapsløft for utsatte barn og unge», s. 32, 2021 ([link](#))

³⁷ Meld. St. 28 (2020-2021). *Vår felles digitale grunnmur – Mobil-, bredbånds- og internettjenester*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. 2021 ([link](#))

³⁸ Regjeringen, «Alle skal inkluderes i det digitale samfunnet», 17.03.2021 ([link](#))

ekom-sektoren, samt en tilhørende nasjonal strategi for sikker og robust ekom-infrastruktur. Ekom inkluderer all form for elektronisk kommunikasjon og den infrastrukturen som må være til stede for at kapasitetskrevene tjenester skal fungere. Dette er relevant for alle tjenester, uavhengig av om de er offentlige eller private³⁹. Stortingsmeldingen omtaler digitalt utenforskap i to seksjoner, og regjeringen uttrykker at det er en prioritert oppgave at *alle* innbyggere skal ha tilbud om gode, sikre og robuste nett og tjenester, slik at de enkelt og rimelig kan delta i det digitale samfunnet⁴⁰. Strategien vil trekkes inn videre i kapittel 4 i rapporten under redegjørelsen av geografi og infrastruktur som en barriere.

Digihjelpen

Som et ledd i å unngå digitale klasseskiller i befolkningen gikk Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Kommunesektorens organisasjon i 2017 inn en samarbeidsavtale om utvikling av Digihjelpen⁴¹. Digihjelpen er et prosjekt med hensikt å legge til rette for at alle Norges kommuner kan etablere et lavterskel veiledningstilbud for personer som ønsker å heve sin digitale kompetanse og deltakelse⁴². Ambisjonen er at *alle* kommuner på sikt skal kunne tilby et fast veiledningstilbud for kommunens innbyggere. På prosjektets sider uttrykkes det at tilbudet skal kunne gjelde for alle aldre, selv yngre som i utgangspunktet synes å være digitale og ivrige brukere, men som har utfordringer i møtet med bestemte teknologier. I dag er det registrert at kun 59 norske kommuner har etablert et fast veiledningstilbud for grunnleggende digital kompetanse, og det også er variasjon i hvordan tilbudene som er opprettet er organisert og drives⁴³. Dersom prosjekter som Digihjelpen får godt fotfeste i norske kommuner og legger til rette for kompetanseheving på flere nivåer og for alle aldre, så kan de bli viktige tiltak for å heve den grunnleggende digitale kompetansen i Norges befolkning.

³⁹ Norsk Elektronisk Komite, «Ekom» ([link](#))

⁴⁰ Meld. St. 28 (2020-2021). *Vår felles digitale grunnmur – Mobil-, bredbånds- og internettjenester*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. 2021 ([link](#))

⁴¹ Regjeringen, «Samarbeidsavtale om utvikling av Digihjelpen – et kommunalt veiledningstilbud for å øke innbyggernes digitale kompetanse», 2016 ([link](#))

⁴² Kommunesektorens organisasjon, «Digihjelpen», 28.09.2018 ([link](#))

⁴³ Kommunesektorens organisasjon, «Kart over veiledningstilbud i kommunene», 28.09.2018 ([link](#))

Ny eID-strategi

En rekke digitale tjenester krever at man har en elektronisk ID (e-ID) som bekrefter sin identitet⁴⁴. Regjeringen arbeider med å utarbeide en ny strategi for eID som etter planen skal være klar ved årsskiftet 2021-2022. Strategien skal sikre at alle har mulighet til å delta i et stadig mer digitalisert samfunn, og til å kommunisere digitalt med offentlig sektor. Blant utfordringene som behovsanalysene bak strategien avdekker nevnes det at «*unge har utfordringer med å få utstedt eID på høyt sikkerhetsnivå og mangler derfor tilgang til offentlige tjenester som de har rett til*»⁴⁵. Dette tyder på at barn og ungdoms rett til å delta digitalt hensyntas. Det er iverksatt et kartleggingsarbeid som skal analysere behov og utfordringer for ulike grupper ved anskaffelse og bruk av eID, som skal danne grunnlaget for strategien. Det vil også vurderes hvorvidt det er hensiktsmessig å videreføre dagens løsning med en markedsbasert eID på høyeste sikkerhetsnivå, eller om det er behov for en offentlig utstedt eID også på dette nivået. I dag utgjør behovet for en sikker eID en sentral barriere for deltakelse for flere grupper, og strategien kan følgelig bli et viktig bidrag til økt digital deltakelse. Strategien vil henvises til ytterligere under seksjonen som beskriver eID som en barriere.

Nasjonal strategi for trygg digital oppvekst

Regjeringen har igangsatt et arbeid med å utvikle en ny nasjonal strategi for trygg digital oppvekst⁴⁶, med mål om å trygge barn og unges digitale liv. I en stortingsmelding tilknyttet strategien omtaler regjeringen barns rett til informasjon, rett til å bli hørt og kunne ytre seg, å leke og utfolde seg gjennom kunst og kultur, samt rett til å ha et privatliv og til å være beskyttet⁴⁷. Dette er rettigheter som den nye strategien skal bidra til å ivareta. Det kan bemerkes at denne stortingsmeldingen var første gang i historien en norsk regjering legger frem en melding om kunst og kultur for, av og med barn og unge⁴⁸, som viser at tematikken er på dagsordenen. Strategien for trygg digital oppvekst vil bli utarbeidet av Medietilsynet i samarbeid med flere andre utvalgte virksomheter og aktører, og gjennom medvirkning fra

⁴⁴ Direktoratet for forvaltning og IKT, «Hva er en elektronisk ID» ([link](#))

⁴⁵ Nasjonal kommunikasjonsmyndighet, «Ny nasjonal Strategi for eID», 08.06.2021 ([link](#))

⁴⁶ Regjeringen, «Varsler nasjonal strategi for trygg digital oppvekst», 09.02.2021 ([link](#))

⁴⁷ Medietilsynet, «Noregs første stortingsmelding om barne- og ungdomskultur: Medietilsynet er positiv til at det digitale livet til barna blir anerkjent i kulturmelding», 19.03.2021 ([link](#))

⁴⁸ Medietilsynet, «Noregs første stortingsmelding om barne- og ungdomskultur: Medietilsynet er positiv til at det digitale livet til barna blir anerkjent i kulturmelding», 19.03.2021 ([link](#))

barn og ungdom selv. Den nye strategien skal legge grunnlaget for at barn og ungdom får en aktiv og trygg digital hverdag, samt sikre god koordinering av offentlig innsats og tiltak. Strategien skal ha flere fokusområder, og et av disse innebærer å øke barn og unges kunnskap og håndteringskompetanse på digitale flater⁴⁹.

Strategiene nevnt i dette kapitlet er brede nasjonale strategier som kan få påvirkning på digitalt utenforskap på tvers av grupper og oppvekstarenaer. I tillegg til disse strategiene foreligger det flere nasjonale strategier og planer som kan bli viktige for å adressere barrierer for digital deltakelse. Enkelte av disse trekkes inn i kapittel 4.

4 DIGITALT UTENFORSKAP BLANT BARN OG UNGDOM

Selv om barn og ungdom i Norge generelt har god tilgang, kompetanse og mulighet til å delta digitalt, finnes det barn og ungdom som av ulike grunner mer eller mindre havner utenfor det digitale og opplever utenforskap. Det finnes ulike barrierer som kan påvirke barn og ungdoms mulighet til å delta tilstrekkelig nok digitalt i skolen, på fritiden og til å nyttiggjøre seg av digitale offentlige tjenester. Dette kapitlet vil belyse sentrale barrierer avdekket gjennom kartleggingen, samt redegjøre for hvorvidt barrierene adresseres i dagens politikk. Noen av barrierene kan gjelde for barn og ungdom uavhengig av livssituasjon og bakgrunn, mens andre barrierer kan opptre mer spesifikt for særskilte grupper av barn og ungdom. Med særskilte grupper refereres det her til barn og ungdom som inngår i én eller flere av følgende kategorier: mindreårige med begrensede oppholdstillatelser, barn og ungdom under barnevernets omsorg, barn og ungdom i familier med vedvarende lavinntekt og/eller trangboddhet eller barn og ungdom med funksjonsnedsettelse. Det finnes også andre grupper av barn og ungdom som kan oppleve digitalt utenforskap som ikke trekkes frem i denne rapporten.

Barrierene som belyses i dette kapitlet er (1) eID, (2) geografi og infrastruktur, (3) innflytelse fra foreldre, (4) lavinntekt, og (5) manglende universell utforming. Under hver barriere vil det også redegjøres for hvorvidt nasjonale myndigheter har en aktiv politikk i dag for å begrense de respektive barrierene og dermed fremme digital inkludering og ivaretagelse av barn og ungdoms rettigheter. Denne overordnede kartleggingen vil ikke være uttømmende, og det tas forbehold om at det finnes andre typer barrierer og grupper av barn og ungdom som ikke er inkludert i denne rapporten. Rapporten tar også forbehold om at det

⁴⁹Medietilsynet, «Medietilsynet fikk tydelige innspill til nasjonal strategi for trygg digital oppvekst», 14.04.2021 ([link](#))

kan finnes strategier og foregå tiltak og arbeid som bidrar til å fremme digital deltakelse, som ikke er fanget opp her.

4.1 eID

4.1.1 eID som barriere for digital inkludering for barn og ungdom generelt

Et stadig mer digitalisert samfunn medfører et behov for å kunne identifisere seg sikkert på nett. I dag krever en rekke digitale tjenester personlig autentisering, og barn og ungdom som ikke anvender en elektronisk ID risikerer å miste tilgang til grunnleggende og viktige digitale tjenester fra både det offentlige og private. Barn og ungdom får følgelig vanskeligheter med å bli fullverdige digitale borgere og kan hindres i å anvende enkelte digitale tjenester som de har rett på.

I dag har vi eID på ulike sikkerhetsnivåer. eID på det høyeste sikkerhetsnivået, nivå 4, leveres av de private tilbyderne BankID, Buypass og Commfides⁵⁰. Den klart mest utbredte er BankID, som fungerer i norske banker, offentlige tjenester, nettbutikker, Vipps og som identifisering på en rekke andre tjenester. Utifra kostnader og praktiske forhold med ulike eID er det også BankID som har vært mest aktuelt for ungdom å anvende⁵¹. BankID kan utstedes fra fylte 13, men mange banker opererer med en aldersgrense på 15 år.

Barn under 13 år kan i dag ikke få utstedt en eID på høyeste sikkerhetsnivå, og frem til man er 18 år er man avhengig av vergesamtykke. For å opprette en BankID før fylte 18 må eksempelvis verger signere, samt ha en BankID selv⁵². Generelt er det mange barn og ungdom som mangler en eID på høyeste sikkerhetsnivå, og en del av de som eksempelvis har en BankID vet ikke hvordan de skal bruke det. Aldersbegrensning kombinert med varierende utbredelse og kompetanse om eID kan gjøre at barn og ungdom står i fare for å miste tilgang til tjenester de har rett på. Ulik praksis og vilkår blant tilbyderne av eID gjør også at prosessen for å anskaffe en sikker eID blir uoversiktlig og uforutsigbar. Videre vil dette kapittelet ta for seg hvordan utfordringer tilknyttet eID påvirker barn og ungdoms mulighet for digital deltakelse og tilgang innenfor ulike områder, samt eksempler på tjenester de står i fare for å miste.

⁵⁰ Direktoratet for forvaltning og IKT, «Ulike sikkerhetsnivå» ([link](#))

⁵¹ Helsedirektoratet, «Ungdomshelse i en digital verden: DIGI-UNG Anbefalinger (Del 2)», 2019 ([link](#))

⁵² DNB, «BankID for ungdom» ([link](#))

eID innenfor helsetjenester

I dag kan foreldres tilgang til barns helseopplysninger begrenses når barnet fyller 12 år, og når barnet fyller 16 har foreldre kun rett til helseinformasjon som er nødvendig for å ivareta foreldreansvaret⁵³. Tilgang til digitale helsetjenester og helseportalen Helsenorge krever i dag autentisering på høyt sikkerhetsnivå. For at barn skal ha tilgang til helseopplysninger de har rett på digitalt og mulighet til digital samhandling med helsesektoren er det nødvendig at barn ned i 12-årsalderen kan få mulighet til å bruke og anvende en eID på høyeste sikkerhetsnivå som tilrettelegger for dette. I dag er det BankID som er mest utbredt, og som nevnt har barn under 13 år ikke mulighet til å anskaffe dette i dag, og mange av Norges største banker opererer med 15 års aldersgrense⁵⁴.

Det tidligere omtalte DIGI-UNG-prosjektet skal tilrettelegge for et bedre digitalt helsetilbud for barn og ungdom som spenner over 3 nivåer med forskjellige krav til innlogging. Tjenestene på nivå 3 i prosjektet, som omfatter individuell hjelp og oppfølging, vil kreve innlogging på høyeste sikkerhetsnivå på lik linje som andre helsetjenester. Bank-ID vurderes som innloggingsløsning til tjenesten⁵⁵, hvilket kan bli en utfordring for barn og ungdom som kan mangle både tilgang og kompetanse nødvendig for bruk av Bank-ID. En undersøkelse gjennomført av DIGI-UNG viser at blant 13-åringene er andelen som har BankID og vet hvordan dette brukes kun 25%, og for 16-åringene kun 58%⁵⁶. For tjenestene på nivå 2 vurderes Feide og ID-porten som innloggingsløsninger. ID-porten er en felles innloggingsløsning til offentlige tjenester på nett og inkluderer seks alternativer for elektronisk ID: MinID, BankID, BankID på mobil, Buypass, Buypass ID i mobil og Commfides⁵⁷. Feide er en nasjonal løsning for sikker innlogging som unge får tildelt når de begynner i grunnskolen.

eID innenfor utdanningstjenester

For de fleste av tjenestene i utdanningsarenaen til barn og ungdom er det tilstrekkelig med en Feide-bruker eller en eID på sikkerhetsnivå 3 slik som MinID. Ved fylte 13 år får unge videre utedt en MinID av digitaliseringsdirektoratet, som eksempelvis brukes til søknad til videregående skole. Både MinID og Feide tildeles av det offentlige fremfor å måtte anskaffes

⁵³ Visma, «Hvor gammel må man være for å ha rett til å si det man mener og bestemme selv?» ([link](#))

⁵⁴ BankID, «Aldersgrense i bankene», ([link](#))

⁵⁵ Helsedirektoratet, «Ungdomshelse i en digital verden – DIGI-UNG Innsiktsarbeid (del 1)», 2018 ([link](#))

⁵⁶ Helsedirektoratet, «Ungdomshelse i en digital verden – DIGI-UNG Innsiktsarbeid (del 1)», 2018 ([link](#))

⁵⁷ <https://eid.difi.no/nb/id-porten>

selv slik BankID krever. Dette har ført til god utbredelse av eID i utdanningsammenheng. Et område der barn og ungdom likevel har behov for en eID på høyeste sikkerhetsnivå er i prosessen med å motta støtte til utdanning fra lånekassen. Her er det krav om at avtalen om støtte signeres digitalt med en eID på høyeste sikkerhetsnivå før en kan motta støtten⁵⁸. Dersom en ikke har en slik eID må avtalen skrives ut for hånd og signeringen utføres manuelt.

eID innenfor fritid og hverdagsliv

Behovet for en eID på høyeste sikkerhetsnivå i hverdagslivet vokser. Digitale tjenester som Vipps forenkler dagligdagse handlinger og har blitt en selvfølge blant ungdom. I tillegg tar stadig flere butikker, restauranter og kiosker i bruk Vipps som betalingsalternativ. Man kan opprette en Vipps-bruker selv fra man er 15 år, men dette krever BankID eller BankID på mobil. Fra 1. januar 2021 trådte nye regler i kraft for netthandel innen EU og EØS som skal redusere risikoen for svindel. Reglene innebærer at en oftere må identifisere seg med BankID eller BankID på mobil ved handling i en nettbutikk, app eller lignende. Dersom en ikke gjør dette vil betalingen bli avvist⁵⁹.

eID innenfor andre offentlige tjenester

Innloggingsløsningen for offentlige tjenester på nett, ID-porten, gir tilgang til over 1000 tjenester fra kommune og stat, og godtar eID på sikkerhetsnivå 3 eller 4. For de fleste offentlige tjenester, med unntak av bl.a. tjenester i helsesektoren og enkelte funksjoner i NAV, Altinn og Lånekassen har det lenge vært tilstrekkelig med MinID. For mange offentlige tjenester, som søknad til videregående skole eller skatteetaten, kan en derfor velge om en logger inn med en MinID eller BankID/tilsvarende, mens enkelte andre tjenester krever innlogging på høyeste sikkerhetsnivå der MinID ikke er tilstrekkelig. Økende grad av regler som stiller krav til autentisering synliggjør behovet for å sikre at ungdom har tilgang og kompetanse til å anvende en eID på høyt sikkerhetsnivå, for å bli fullverdige digitale borgere.

⁵⁸ Lånekassen, «Hjelp og kontakt: Spørsmål om stipend og lån», ([link](#))

⁵⁹ KLP, «Nye sikkerhetskrav ved netthandel», 21.12.2020 ([link](#))

4.1.2 Myndighetenes arbeid tilknyttet eID for barn og ungdom generelt

I strategien *Én digital offentlig sektor* trekkes det frem at mulighet til å skaffe og anvende sikre eID-er er sentralt for å benytte digitaliserte tjenester. En viktig målsetting i strategien er derfor at alle innbyggere skal ha en eID, herunder barn og unge⁶⁰.

Den nåværende strategien tilknyttet eID er fra 2007 og baserer seg hovedsakelig på å benytte markedsløsninger for innlogging, i tillegg til den offentlig ustedte eID-en MinID⁶¹. Myndighetene er imidlertid kjent med at det varierer hvorvidt unge har tilgang til eID-løsninger på høyeste sikkerhetsnivå, og dette er noe de ønsker å ta tak i. I samarbeid med Kommunal- og moderniseringsdepartementet har digitaliseringsdirektoratet fått i oppdrag å utarbeide den nye nasjonale eID-strategien som skal være klar ved årsskiftet 2021/2022. Denne skal sikre at alle har mulighet til å delta i det digitale samfunnet og kommunisere digitalt med offentlig sektor.

I dag mangler man en fullgod teknisk løsning på høyeste sikkerhetsnivå som barn og ungdom kan bruke. Det er mange ulike lovverk og rettigheter som må overholdes i en mulig løsning, hvilket gjør løsningen på problemet kompleks. I tillegg har myndighetene et ansvar for at barn og ungdom ikke anvender tjenester de ikke er modne for. En sikker eID for ungdom må følgelig utarbeides på en måte som sikrer at barn kun får tilgang til tjenester de både har rett til og er modne for i sin alder. I forbindelse med den nye eID-strategien er det spilt inn forslag om en nasjonal eID for ungdom som et steg på vei mot å løse problematikken.

4.1.3 Hvordan eID kan føre til digitalt utenforskap for barn og ungdom i særskilte livssituasjoner

I tillegg til generelle utfordringer tilknyttet eID er det enkelte grupper barn og ungdom som opplever ytterligere barrierer tilknyttet eID. Denne seksjonen vil ta for seg noen av gruppene som møter særlige utfordringer med å anskaffe og/eller anvende en eID på nivået de har behov for. Det er som tidligere nevnt nærliggende å tro at det finnes flere grupper og barrierer som ikke kommer frem i denne rapporten.

⁶⁰ Regjeringen, «Én digital offentlig sektor. Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019-2025», 2019 ([link](#))

⁶¹ Norsk Forbund for Utviklingshemmede, «Hva sa statsråden om BankID?» ([link](#))

Mindreårige med begrensede oppholdstillatelser

I 2009 ble ordningen med begrensede oppholdstillatelser innført, og denne omfatter alle personer med oppholdstillatelse på humanitært grunnlag, men som ikke kan fremlegge dokumentasjon på sin identitet⁶². Disse kvalifiserer i dag ikke til å få utstedt et ID-dokument som er gyldig i Norge, og dette kan skape utfordringer med å skaffe seg en eID på høyeste sikkerhetsnivå. Mangel på gyldig identifikasjon og eID gir store hindringer for fullverdig samfunnsdeltakelse, og gjør det vanskelig å eksempelvis utnytte grunnleggende digitale banktjenester eller digitale offentlige tjenester som Helsenorge. Mangel på digital tilgang til en rekke tjenester gjør det følgelig vanskelig å få oppfylt grunnleggende rettigheter i et digitalisert samfunn.

Begrensede oppholdstillatelser skaper problemer både for barn og ungdom i lengeværende barnefamilier med begrensede tillatelser samt for enslige mindreårige med begrensede oppholdstillatelser på grunn av tvil om identiteten. Den førstnevnte gruppen utgjør omtrent 600 barn i barnefamilier i Norge⁶³. Når det gjelder enslige mindreårige asylsøkere med begrensede tillatelser har vi rundt 300 av disse i Norge, fordelt på barn som fremdeles er under 18 år eller som nå er over 18 år, men fremdeles har begrensede tillatelser⁶⁴.

Enslige mindreårige flyktninger med begrensede tillatelser fremhever ytterligere utfordringer som hindrer dem i fullverdig samfunnsdeltakelse. Uten mulighet til identifikasjon oppfyller de ikke kravene til å opprette en bankkonto og BankID. Dette skaper problemer med å både ta betalt for arbeid og motta studielån fra lånekassen, fordi dette krever en bankkonto man kan motta penger på⁶⁵, samt mulighet til å signere avtale om studiestøtte med BankID. Om en ikke kan signere med BankID må avtalen om studiestøtte skrives ut og signeres på papir. Uten BankID hindres enkelte også fra å utføre hverdagslige handlinger som å betale fakturaer via nettbank eller kjøpe ting på nett. Mangelen på en sikker eID gjør også at enkelte utestenges fra nødvendig digital tilgang til informasjon og tjenester, eksempelvis informasjon om egen sak eller helseopplysninger som prøvesvar.

⁶² NOAS, «Med livet på vent – Erfaringer fra lengeværende barnefamilier med begrensede oppholdstillatelser», 2020 ([link](#))

⁶³ NOAS, «Med livet på vent – Erfaringer fra lengeværende barnefamilier med begrensede oppholdstillatelser», 2020 ([link](#))

⁶⁴ NOAS, «Hvert år må jeg søke på nytt – Enslige mindreårige som får begrenset oppholdstillatelse fordi de ikke kan legge frem pass som dokumentasjon på identitet», 2020 ([link](#))

⁶⁵ NOAS, «Hvert år må jeg søke på nytt – Enslige mindreårige som får begrenset oppholdstillatelse fordi de ikke kan legge frem pass som dokumentasjon på identitet», 2020 ([link](#))

Uten ID-papirer har flyktninger med begrensede oppholdstillatelser i dag ikke digital tilgang til offentlige tjenester, og må isteden ty til tungvinte manuelle løsninger. I tillegg møter de en rekke andre utfordringer.

Eksempel:

I rapporten *Med livet på vent* utarbeidet av Norsk organisasjon for asylsøkere, Redd Barna og Norsk Folkehjelp forteller en far om utfordringer som å ikke kunne følge tilstrekkelig med på sønnens utvikling i skolen, fordi skolen benyttet et digitalt verktøy til kommunikasjon med foresatte. Portalen krevde innlogging med MinID (nivå 3) eller BankID (nivå 4), hvilket personer med begrenset oppholdstillatelse ikke har tilgang til.

Legitimasjonsproblemer og mangel på eID for barn og unge med begrensede tillatelser hindrer tilgang til grunnleggende, viktige digitale samfunnstjenester, og gjør at integrering, selvstendigjøring og samfunnsdeltakelse blir utfordrende⁶⁶. For å oppnå fullverdig deltakelse i dagens samfunn er en avhengig av å kunne delta digitalt og få tilgang til grunnleggende digitale tjenester fra det offentlige og private – noe ikke alle barn og ungdom med begrensede tillatelser har god mulighet til i dag.

Hva gjør myndighetene for å adressere problematikken rundt eID for mindreårige med begrensede oppholdstillatelser?

I henhold til artikkel 22 nr. 1 i FNs barnekonvensjon har norske myndigheter forpliktet seg til at barn og ungdom på flukt, enten de kommer alene eller ledsaget av sine foreldre eller en annen person, får behørig beskyttelse og humanitær hjelp i utøvelsen av rettighetene anerkjent i FNs barnekonvensjon og i andre internasjonale instrumenter om menneskerettigheter eller humanitære forhold, som vedkommende stater er part av⁶⁷. I FNs kommentar om oppfølging av barns rettigheter i den digitale æra uttrykkes det at myndigheter bør jobbe for å oppnå digitale identifikasjonssystemer basert på fødselsregistrering for å lette tilgangen til tjenester som helse-, utdannings- og

⁶⁶ NOAS, «Hvert år må jeg søke på nytt – Enslige mindreårige som får begrenset oppholdstillatelse fordi de ikke kan legge frem pass som dokumentasjon på identitet», 2020 ([link](#))

⁶⁷ Forente Nasjoner, «FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989; Ratifisert av Norge 8. januar 1991 [Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller]» ([link](#))

velferdstjenester. Slike identifikasjonssystemer må også inkludere grupper som flyktninger og barn i marginaliserte situasjoner⁶⁸.

Det er iverksatt tiltak for å styrke identitetsforvaltningen, og forvaltende myndigheter er i dag opptatt av legitimasjonsproblematikken. I februar 2018 etablerte Politidirektoratet, Utlendingsdirektoratet (UDI), Direktoratet for forvaltning og IKT (dagens Digitaliseringsdirektorat), og Skattedirektoratet en koordineringsgruppe for identitetsforvaltning (KoID), som i samarbeid med NAV har utarbeidet et forslag til en felles visjon for en helhetlig nasjonal ID-forvaltning⁶⁹. I forbindelse med innføringen av nasjonalt ID-kort belyste skattedirektøren utfordringer ved manglende ID-dokumenter, som bankkonto og førerkort. Han uttalte at det er problematisk at mennesker med lovlig opphold ikke har mulighet til å identifisere seg med et sterkt ID-bevis. En helhetlig ID-forvaltning må inkludere alle med rettigheter og plikter i Norge, og han understrekte at vi ikke har løst ID-problemet i samfunnet før vi har en løsning for alle som har lovlig opphold her⁷⁰. I dag ser forvaltende myndigheter muligheter til å løse legitimasjonsproblemene ved hjelp av et nasjonalt ID-kort med biometriske data, der også utlendinger med usikker identitet fra hjemlandet skal inkluderes⁷¹. Biometriske kjennetegn vil si deler av kroppen som er unike, eksempelvis fingeravtrykk, og disse kan sikre at et fødselsnummer eller d-nummer kun knyttes til én fysisk identitet, og at det ikke er mulig å utstede flere enn ett ID-bevis i en og samme identitet. Distrikts- og digitaliseringsminister Linda Helleland uttalte i en pressemelding i forbindelse med regjeringens kommende eID-strategi at de var kjent med at utlendinger uten norsk personnummer hadde problemer med å bruke eID-er på høyt sikkerhetsnivå, og at dette er noe de ville gjøre noe med⁷².

Barn og ungdom med funksjonsnedsettelse

BankID skriver på sin nettside at «BankID er godt tilrettelagt for mennesker med redusert funksjonsevne (...). Brukerne er ikke avhengig av spesialløsninger for å kunne bruke BankID,

⁶⁸ Office of the High Commissioner for Human Rights, «UN Treaty Body Database: General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment», 2021 ([link](#))

⁶⁹ Skatteetaten, «Utlendinger bør også ha rett til et nasjonalt ID-kort», 23.05.2021 ([link](#))

⁷⁰ Skatteetaten, «Utlendinger bør også ha rett til et nasjonalt ID-kort», 23.05.2021 ([link](#))

⁷¹ NOAS, «Hvert år må jeg søke på nytt – Enslige mindreårige som får begrenset oppholdstillatelse fordi de ikke kan legge frem pass som dokumentasjon på identitet», 2020 ([link](#))

⁷² Regjeringen, «Alle skal ha tilgang til sikker elektronisk ID», 08.02.2021 ([link](#))

og det er ingen hindre for at brukere med nedsatt funksjonsevne kan få BankID»⁷³. Strenge regler og krav for å få utstedt en Bank-ID gjør imidlertid at det for noen med funksjonsnedsettelse i realiteten ikke er mulig å opprette en BankID. En sentral utfordring for å få utstedt en eID på høyt sikkerhetsnivå er kravet om signering. Dette skaper utfordringer selv for personer med lettere funksjonsnedsettelse som fungerer fint i hverdagen, men som eksempelvis ikke kan få utstedt en sikker eID fordi de ikke kan signere eller håndtere dagens kodebrikke.

Hva gjør myndighetene for å løse utfordringer ved eID for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse?

I henhold til artikkel 23 i FNs barnekonvensjon har norske myndigheter forpliktet seg til at barn med psykisk eller fysisk utviklingshemming bør ha et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer verdighet, fremmer selvstendighet og bidrar til barnets aktive deltakelse i samfunnet⁷⁴. I dag forutsetter en aktiv deltakelse i samfunnet at en også har mulighet til å delta digitalt. I FNs kommentar «General comment No.25 (2021) on Children's rights in relation to the digital environment» uttrykkes det at myndigheter bør søke å forhindre fremveksten av nye barrierer samt fjerne eksisterende barrierer som barn med funksjonshemninger står overfor i det digitale miljøet. Retningslinjer som har diskriminerende innvirkning på barn med funksjonshemninger bør fjernes⁷⁵.

I en pressemelding i forbindelse med regjeringens nye eID-strategi uttrykker distrikts- og digitaliseringsminister Linda Helleland at de er kjent med at mange funksjonshemmede har problemer med eID på høyt sikkerhetsnivå, og at de ønsker å gjøre noe med dette⁷⁶.

Problematikken om eID for personer med funksjonsnedsettelse omtales ikke konkret i regjeringens strategi for likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse 2020-2030, men strategien har fokus på å redusere hindringer og skape like muligheter og likestilling for personer med funksjonsnedsettelse⁷⁷. I strategiens handlingsplan uttrykkes det at

⁷³ BankID, «Kom i gang» ([link](#))

⁷⁴ Forente Nasjoner, «FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989; Ratifisert av Norge 8. januar 1991 [Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller]» ([link](#))

⁷⁵ Office of the High Commissioner for Human Rights, «UN Treaty Body Database: General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment», 2021 ([link](#))

⁷⁶ Regjeringen, «Alle skal ha tilgang til sikker elektronisk ID», 08.02.2021 ([link](#))

⁷⁷ Regjeringen, «Et samfunn for alle – Regjeringens strategi for likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse for perioden 2020-2030», 2018 ([link](#))

handlingsplanene skal sikre at mennesker med funksjonsnedsettelse kan delta i samfunnet og dagliglivet på lik linje med andre⁷⁸. I dette burde det også ligge at personer med funksjonsnedsettelse kan delta fullverdig digitalt.

På et webinar om digitalt utenforskap holdt distrikts- og digitaliseringsminister Linda Helleland et innlegg om regjeringens kommende strategi «Digital hele livet». Her kunne hun fortelle at det vil være en viktig målsetting i denne strategien at løsninger er tilpasset for folk med nedsatt funksjonsevne⁷⁹. Det må imidlertid bemerkes at dette ikke ble nevnt i forbindelse med barn og ungdom spesifikt.

Barn og ungdom i kontakt med barnevernet eller under barnevernets omsorg

Barnevernslovens utgangspunkt er at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre, men i de mest alvorlige tilfellene kan barnevernstjenesten overta omsorgsansvaret. Da overtar barnevernstjenesten den daglige omsorgen for barnet, men som hovedregel vil de biologiske foreldrene som oftest beholde foreldreansvaret for barnet. Foreldreansvaret inkluderer vergeansvaret, som blant annet innebærer ansvar for å ivareta barnets økonomiske forhold, og inngå bindende avtaler på vegne av barnet⁸⁰. Ønsker man en annen økonomisk verge kan man søke til fylkesmannen.

I løpet av 2020 var totalt 9297 barn og unge i alderen 0-18 år under barnevernets omsorg, enten i fosterhjem eller på barnevernsinstitusjon⁸¹. Blant disse er det flest i aldersgruppen 13-18 år, en aldersgruppe som gjerne får behov for digitale tjenester og bruk av BankID. For at barn og ungdom under 18 år kan anskaffe nettbank og BankID er en avhengig av foreldrenes signatur, hvilket gir utfordringer for en del barn og ungdom under barnevernets omsorg dersom foreldre ikke gir samtykke. Mange banker aksepterer heller ikke fullmakter fra barnevernstjenesten, så selv om en fosterforelder eller voksne i barnevernsinstitusjoner får fullmakt, kan banken fremdeles kreve foreldrenes signatur⁸². De som har lyktes med å skaffe BankID på tross av dette har gjerne funnet smutthull hos noen banker, og har saksbehandlere som har lagt ned en betydelig innsats for å komme i mål. De som ikke har

⁷⁸ Regjeringen, «Et samfunn for alle – Likestilling, demokrati og menneskerettigheter – Regjeringens handlingsplan for likestilling av personer med funksjonsnedsettelse 2020-2025», 2019 ([link](#))

⁷⁹ Norwegian Smart Care Cluster, Webinar: «Digitalt utenforskap må motvirkes – men hvordan gjør vi det?» 2021, ([link](#))

⁸⁰ Fosterhjemsforening, «Økonomiske forhold rundt fosterbarnet», ([link](#))

⁸¹ Bufdir, «Omsorgsovertakelser», 2021 ([link](#))

⁸² Odland, A., «Ungdom i fosterhjem sliter med å få seg BankID», 04.10.2019 ([link](#))

lyktes blir utestengt fra grunnleggende tjenester som krever BankID. Barnevernspedagog Kristine Degerdal har uttrykt at lovgivningen i dag ikke tilstrekkelig hensyntar at enkelte barn og ungdom har utilgjengelige foreldre, og at det er behov for at forholdet mellom omsorgsovertakelse, foreldreansvar og dagens finanslovverk må løses på høyere nivå enn i førstelinjen⁸³.

Det kan også nevnes at det pågående prosjektet DigiBarnevern, som omtalt under kapittel 3, kan tenkes å øke behovet for en sikker eID, ikke bare for barn under barnevernets omsorg, men for alle barn og ungdom i kontakt med barnevernet. Samhandling med barnevernet kan inneholde sensitive opplysninger, og dagens eID-løsning på høyeste sikkerhetsnivå oppfattes ikke som sikker nok til at den kan anvendes for digital kommunikasjon mellom barn og barnevern. Det pågående prosjektet DigiBarnevern skal blant annet sikre at barn og ungdom i kontakt med barnevernet enklere kan samhandle med barnevernet digitalt. Da kan det bli behov for en eID som er sikker og enkel å bruke, og som kan brukes av barn og ungdom uavhengig av alder.

Hva gjør myndighetene for å løse e-ID utfordringer for barn og ungdom under barnevernets omsorg?

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) er kjent med problemstillingen. Stortinget har vedtatt en ny barnevernslov som er mer tilpasset dagens samfunn, da den gamle barnevernsloven var nesten 30 år gammel⁸⁴. Under høringen til ny barnevernslov spilte Bufdir inn at det bør være mulig å opprette midlertidig verge i konkrete saker hvor foreldrene motsetter seg å ta nødvendige beslutninger om barnet. Barne- og familiedepartementet svarte at de ville vurdere innspillet i arbeidet med den nye loven. Det legges opp til at ny barnevernslov skal tre i kraft fra 2023. Problemstillingen med Vipps og BankID omtales også i regelverk som Justisdepartementet har ansvaret for, og skulle vurderes i arbeidet med ny finansavtalelov som ble vedtatt i desember 2020⁸⁵. Den nye finansavtaleloven trer i kraft tidligst juli 2021. Det bør merkes at problematikken om BankID og vergeskap ikke omtales konkret i regjeringens fosterhjemsstrategi 2021-2025⁸⁶.

⁸³ Odland, A., «Ungdom i fosterhjem sliter med å få seg BankID», 04.10.2019 ([link](#))

⁸⁴ Regjeringen, «Høring – forslag til ny barnevernslov», 04.04.2019 ([link](#))

⁸⁵ Odland, A., «Ungdom i fosterhjem sliter med å få seg BankID», 04.10.2019 ([link](#))

⁸⁶ Regjeringen, «Et trygt hjem for alle – Regjeringens fosterhjemsstrategi 2021-2025», 2021 ([link](#))

4.2 Geografi og infrastruktur

4.2.1 Hvordan geografi og infrastruktur kan føre til digitalt utenforskap

Stadig flere offentlige og private tjenester leveres digitalt, og digitaliseringen av samfunnet stiller nye krav til en robust og sikker ekom-infrastruktur som gir likeverdige muligheter til digital deltakelse for alle innbyggere. I FNs generelle kommentar om rettigheter i den digitale æraen pekes det på at retten til ikke-diskriminering krever at myndigheter sikrer at *alle barn har lik og effektiv tilgang* til det digitale miljøet⁸⁷.

Norge er et langstrakt land med varierende topografi, som gjør at geografisk bosted kan få betydning for mulighetene en har til fullverdig digital deltakelse ved å skape digitale skiller mellom «by og land». Bredbåndstilbudet i Norge er bedre i tettbygde enn spredtbygde strøk, for mens 96% av husstandene i tettbygde strøk hadde tilbud om raskt bredbånd på 100 Mbit/s per første halvår 2020, hadde bare 56% av husstandene i spredtbygde strøk dette på samme tidspunkt⁸⁸. Slike forskjeller gjenspeiles også når det kommer til mobildekning. Gapet mellom spredtbygde og tettbygde strøk var tydelig også under koronapandemien, der man så at husstander med mange familiemedlemmer i enkelte områder som skulle bruke internett samtidig fikk problemer⁸⁹. Nettene i distriktsområder er i tillegg sårbare for ekstremvær, flom og skred, som kan lede til perioder med nedetid. Selv om forskjellen mellom geografiske områder har blitt redusert de siste årene er det fremdeles store forskjeller. Et resultat er at barn og ungdom som vokser opp i spredtbygde områder og distrikter kan få et dårligere grunnlag for å nyttiggjøre seg av digitale tjenester og oppfylle sine digitale rettigheter.

I forskning på ungdommers liv i distriktene fant man at det er lite forskjell i digitale aktiviteter blant barn og ungdom i by og bygd, men at flere barn og ungdom i bygdene har venner de utelukkende har kontakt med over nettet⁹⁰. Barn og ungdom i distrikts-Norge bruker like mye tid på fritidsaktiviteter og internett som andre unge i landet, og det kan ha store sosiale konsekvenser å ikke være til stede. Digitale arenaer utgjør dermed en like viktig del av hverdagen i distriktsområdene som i byer. Videre har forskning vist at barn og ungdom i distriktene oftere har dårligere opplevd helse og selvbylde, og at det kan være vanskelig å få

⁸⁷ Office of the High Commissioner for Human Rights, «UN Treaty Body Database: General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment», 2021 ([link](#))

⁸⁸ Meld. St. 28 (2020-2021). *Vår felles digitale grunnmur – Mobil-, bredbånds- og internettjenester*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. 2021 ([link](#))

⁸⁹ Meld. St. 28 (2020-2021). *Vår felles digitale grunnmur – Mobil-, bredbånds- og internettjenester*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. 2021 ([link](#))

⁹⁰ Bakken, A. «Ungdata. Ung i Distrikts-Norge», NOVA Rapport 3/20. Oslo: NOVA, OsloMet, 2020 ([link](#))

hjelp med psykososiale problemer når en trenger det⁹¹. Digitalisering av offentlige tjenester, som helsetjenester, skaper unike muligheter til å nå ut til barn og ungdom til tross for geografisk plassering. Da kan man lettere nå ut til de som eksempelvis har lange avstander eller andre utfordringer som gjør at en i dag sliter med å benytte fysiske offentlige tjenester. Det forutsetter imidlertid at infrastrukturen er godt nok tilrettelagt for det, også i distriktene.

4.2.2 Redegjørelse av myndighetenes tiltak og strategi tilknyttet geografi og infrastruktur

Norge opererer i dag med en markedsbasert politikk for utbygging av infrastruktur. Private teleselskaper har i hovedsak ansvar for finansiering og utbygging av ekomnett- og tjenester, men den Norske stat bidrar med ressurser gjennom statlig støtte ved behov. I en analyse i forbindelse med digitaliseringen i kommunal sektor uttrykkes det at den markedsdrevne infrastrukturutbyggingen i ekom-sektoren har gitt et godt bredbånd- og mobiltilbud i store deler av landet⁹². Nå tilsier imidlertid flere forhold at det er nødvendig å justere forholdet mellom marked og politisk styring i ekom-politikken for å sikre en digital grunnmur som er god og robust nok for videre digitaliseringsplaner. Politiske ambisjoner bør reflekteres i ambisiøse politiske mål for ekom-infrastrukturen på både lokalt, regionalt og nasjonalt plan, med tilhørende målrettede tiltak⁹³.

I stortingsmelding nr. 28 *Vår felles digitale grunnmur*, som omtalt i kapittel 3, ble regjeringens mål og tiltak for ekom-sektoren definert, samt en nasjonal strategi for sikker og robust ekom-infrastruktur. Under mål og hovedprioriteringer uttrykker regjeringen et ambisiøst mål om å oppnå raskt bredbånd til alle innen utgangen av 2025. Et av tiltakene for å nå dette målet er å bidra med en distriktspakke på over 800 millioner kroner i 2021 til utbygging i spredtbygde strøk fordelt på bredbånds- og 5G-utbygging. Digitalt utenforskap omtales under to seksjoner, og regjeringen uttrykker at det er en prioritert oppgave at *alle* innbyggere skal ha tilbud om gode, sikre og robuste nett og tjenester, slik at de enkelt og rimelig kan delta i det digitale samfunnet⁹⁴. Det anerkjennes at digitalt utenforskap kan oppstå som følge av at tilbudet om bredbånd og internetttilgang i spredtbygde strøk er

⁹¹ Eriksen, I & Andersen, P. «Ungdoms tilhørighet, trivsel og framtidsplaner i Distrikts-Norge». NOVA Rapport 2/21. Oslo: NOVA, OsloMet, 2021 ([link](#))

⁹² Kommunesektorens organisasjon, «Ekom-infrastruktur for digitalisering i kommunal sektor», 2019 ([link](#))

⁹³ Kommunesektorens organisasjon, «Ekom-infrastruktur for digitalisering i kommunal sektor», 2019 ([link](#))

⁹⁴ Meld. St. 28 (2020-2021). *Vår felles digitale grunnmur – Mobil-, bredbånds- og internettjenester*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. 2021 ([link](#))

kvalitets- eller prismessig dårligere enn i tettbygde strøk, og at også barn og unge kan falle utenfor det digitale samfunnet.

4.3 Innflytelse fra foreldre

4.3.1 Redegjørelse av hvordan foreldres innflytelse kan være med på å styrke digitalt utenforskap

Barn og ungdom tilbringer en stor del av barndommen i hjemmet, og foreldre får dermed stor betydning for barn og ungdoms mulighet til digital deltakelse. En studie om digitalt foreldreskap finner at foreldre ofte spiller en viktig rolle i barnas digitale liv og generelle digitale kompetanse, og at de har innflytelse på digitale oppvekstarenaer som utdanning og sosiale nettverk⁹⁵. Det kan imidlertid være store forskjeller mellom foreldres egenskaper og preferanser for oppdragelse, som kan gjøre at barn i ulike typer familier får ulike forutsetninger for å oppnå god digital tilgang og kompetanse. Foreldre varierer eksempelvis med hensyn til egen digital kompetanse, interesse, tilgjengelighet, språklig forståelse, økonomi og grensesetting - som alle kan påvirke barnas grad av digital deltakelse eller utenforskap. En av de mest gjennomgående påvirkningsfaktorene på barn og ungdoms digitale kompetanse og deltakelse har vist seg å være nivået på foreldrenes utdanning og inntekt⁹⁶. Foreldres utdannings- og inntektsnivå kan eksempelvis påvirke digital deltakelse i form av antall digitale enheter i hjemmet eller foreldrenes evne til å hjelpe barna med digitale utfordringer.

Foreldres innflytelse på barnas digitale læring

I perioden med hjemmeskole under koronapandemien fikk foreldre en sentral rolle for barn og ungdoms mulighet til å anvende digitale læringsressurser i hjemmet, og perioden belyste viktige forskjeller. En undersøkelse om læreres erfaringer med digital hjemmeskole avdekket at norske barns ressurstilgang i hjemmet varierer, noe som gikk utover læringsmulighetene⁹⁷. Barn med gode ressurser, som tilstrekkelig digitalt utstyr og foreldre med digital kompetanse og et ønske om å hjelpe til, kom godt ut av perioden. Noen barn manglet imidlertid tilgang på ressurser i form av både utstyr og digitalt kompetente foresatte,

⁹⁵ Elvestad, E., Staksrud, E., og Ólafsson, K. «Digitalt foreldreskap i Norge», EU Kids Online, Universitetet i Oslo og Universitetet i Sørøst-Norge. 2021, ([link](#))

⁹⁶ Elvestad, E., Staksrud, E., og Ólafsson, K. «Digitalt foreldreskap i Norge», EU Kids Online, Universitetet i Oslo og Universitetet i Sørøst-Norge. 2021, ([link](#))

⁹⁷ Fjørtoft, S. W. «Nær og fjern. Læreres erfaringer med digital hjemmeskole våren 2020», Sintef. 2020, ([link](#))

og opplevde at perioden med hjemmeskole var utfordrende og gikk utover læringsutbyttet. Enkelte lærere uttrykte bekymring for disse forskjellene, som eksemplifisert i tekstboksen under. I perioden med pandemi har mange foreldre etterspurt og trent hjelp av lærere til både teknisk support, å finne frem på nettsteder, og til digital oppfølging av barna⁹⁸.

Læreres opplevelse av forskjellene:

«Vi mister noen av de elevene som kommer fra ressursvake hjem i denne digitale verden» (Fjørtoft, 2020, s. 48).

«Det er ulikt hvor ressurssterke foreldrene er, og også hvor mye tid de har til å hjelpe til (...) jeg opplever derfor at det blir store forskjeller på hvor mye og hvordan elevene har jobbet disse ukene» (Fjørtoft, 2020, s. 48).

Foreldres innflytelse på barnas digitale sosiale liv

I tillegg til å påvirke barnas mulighet til å anvende digitale læringsressurser kan foreldre ha vesentlig innflytelse på barnas digitale sosiale liv. Eksempelvis har digitale sosiale medier som Facebook, Instagram, Snapchat og TikTok for lengst erobret barn og ungdoms sosiale liv og hverdag, og deltakelse på slike plattformer er for mange avgjørende for å opprettholde eksisterende, og skape nye, sosiale relasjoner. I tillegg har antallet barn og ungdom som driver med digitale spill vokst relativt hurtig, og utgjør som tidligere nevnt den største hobbyen blant unge i Norge i dag. Den viktige rollen digitale spill og sosiale medier har i barn og ungdoms sosiale liv gjør at foreldres påvirkning på deres spill- og mediebruk også potensielt får merkbare konsekvenser på deres sosiale liv.

Utover aldersgrenser eksisterer det svært få bestemmelser knyttet til barn og unges bruk av både digitale spill og sosiale medier, slik at foreldre i stor grad selv styrer hvilke regler de gir sine barn knyttet til slik bruk. Som et resultat kan det oppstå betydelige forskjeller mellom foreldres retningslinjer og regler for sine barn knyttet til sosiale medier og spill. Etersom en stor del av barn og ungdoms sosiale kommunikasjon og fritid forekommer på digitale plattformer vil forskjellene mellom barnas tillatte skjermbruk kunne bety forskjeller i hvor sosiale de får vært. Mangelen på en felles tilnærming til regulering av barns bruk av sosiale medier i dag er dermed med på å skape sosiale forskjeller basert på foreldrenes preferanser og regler, som kan oppleves vanskelig for barna det går utover. I tillegg har foreldre et viktig

⁹⁸ Fjørtoft, S. W. "Nær og fjern. Læreres erfaringer med digital hjemmeskole våren 2020», Sintef. 2020, ([link](#))

ansvar for å gi barna veiledning og tilrettelegging for god bruk av digitale sosiale medier. Viktigheten av digitale interaksjoner og relasjoner har også blitt enda tydeligere som følge av en tid med pandemi og nedstenging.

Barn og unges tidsbruk på digitale spill er også et sentralt tema i dag, og foreldre har svært delte meninger og praksiser for spill og aldersgrenser. I en tid hvor mange digitale spill handler vel så mye om det sosiale, og kommunikasjonen spillet åpner for, som selve spillet, vil fraværet fra en slik plattform kunne føre til en form for digitalt utenforskap. Det kan være utfordrende for foreldre å se det sosiale aspektet av enkelte spill, men det er viktig å innse også denne dimensjonen av spillingen, ettersom det for mange barn og ungdom i dag faktisk er en vei inn i nye sosiale relasjoner og en lavterskel plattform for å videreutvikle sosiale ferdigheter. I barnas innspill til FNs kommentar om rettigheter i et digitalt samfunn uttrykker barna at de er bekymret for at de voksne kanskje ikke forstår viktigheten av digitale spill, og hvordan dette kan deles med venner⁹⁹.

4.3.2 Redegjørelse av myndighetenes tiltak og strategi når det gjelder foreldres innflytelse

Norske myndigheter har ulike alternativer når det kommer til å styrke foreldres mulighet til å heve barn og ungdoms digitale kompetanse på en positiv måte. For at foreldre skal kunne bistå i utviklingen av barnas digitale kompetanse må de besitte tilstrekkelig digital kompetanse selv. I regjeringens kommende strategi *Digital hele livet* skal det legges til rette for at alle innbyggere skal kunne oppnå tilstrekkelige digitale ferdigheter gjennom hele livet. Dersom strategien også inkluderer foreldreperspektivet kan den bli et viktig bidrag for at foreldre kan heve sin digitale kompetanse for å støtte opp om barns digitale utvikling. Dette er imidlertid avhengig av foreldres motivasjon og villighet til å både lære selv og lære bort. Digi-hjelpen kan også bli en viktig ressurs for at foreldre kan heve sin digitale kompetanse dersom prosjektet blir godt utbredt i Norges kommuner.

En annen måte norske myndigheter kan bidra i kampen mot barn og ungdoms digitale utenforskap er å styrke infrastrukturen for utlån av digitalt utstyr, slik at foreldres økonomiske situasjon og mangel på nødvendig utstyr i færre tilfeller reduserer barn og ungdoms mulighet til å delta digitalt. Eksempelvis kan myndighetene i større grad ta en aktiv stilling til, og være med å styrke, ordninger som PC-lån fra biblioteker, BUA¹⁰⁰ og de mange

⁹⁹ Office of the High Commissioner for Human Rights, «UN Treaty Body Database: General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment», 2021 ([link](#))

¹⁰⁰ BUA er en nasjonal ideell organisasjon som jobber for at barn og unge skal få mulighet til å prøve flere og mer varierte aktiviteter ved å låne utstyr til sport og fiske.

fritidsklubbene for barn og ungdom lokalisert rundt om i hele landet. Organisasjoner som BUA og ungdomsklubber kan bidra i kampen mot digitalt utenforskap ved å styrke sine digitale tilbud til barn og ungdom, både ved å oppgradere og øke mengden av digitalt utstyr tilgjengelig for bruk eller utlån, men også ved å opprette og tilrettelegge for digitale sosiale møteplasser for barn og ungdom. Det er likevel viktig å presisere at selvom tilgang på utstyr spiller en viktig rolle i å bekjempe digitalt utenforskap blant norske barn og ungdom, er ikke tilgang i seg selv nok. Det bør også kombineres med tilstrekkelig kompetanse og tilgang (f.eks e-ID) til å kunne ta i bruk utstyr og tjenester på en hensiktsmessig måte.

4.4 Barn i familier med vedvarende lavinntekt

4.4.1 Redegjørelse av hvordan lavinntekt kan bidra til digitalt utenforskap

Et stort antall barn i Norge vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt, og tallet har økt jevnt siden 2011. Omtrent 115 000 barn lever i dag i husholdninger med vedvarende lavinntekt, som tilsvarer omtrent 11,7% av alle barn i Norge¹⁰¹. Undersøkelser har vist at barn i lavinntektsfamilier sjeldnere deltar på aktiviteter og har færre materielle goder enn andre barn. I tillegg viser flere studier en sammenheng mellom boforhold og sosial ulikhet¹⁰².

Ifølge Medietilsynets undersøkelse i 2020 har 70% av 9-18-åringene i Norge egen PC, mens 22% har PC på deling med andre i familien¹⁰³. EU Kids Online fant at 64% av barna i 9-17-årsalderen har egen PC. Det er ikke kartlagt hvordan dette varierer med familiens inntektsnivå, men ettersom barn i lavinntektsfamilier generelt har færre materielle goder er det nærliggende å anta at en større andel av disse barna kan mangle nødvendig utstyr. Det er også klare sammenhenger mellom lavinntekt og dårlige boforhold, som trangboddhet, i barnefamilier¹⁰⁴. I 2017 bodde 18,9% av alle barn, og 49,5% av barn i lavinntektsfamilier, trangt¹⁰⁵.

Utfordringer tilknyttet økonomi og praktiske boforhold kan gjøre det vanskelig å få oppfylt rettigheter til å delta digitalt på lik linje med andre barn. Mangel på tilstrekkelig utstyr og mulighet til å skjerme seg i hjemmet og få privatliv kan eksempelvis gjøre det utfordrende å

¹⁰¹ SSB, «115 000 barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt», 29.03.2021 ([link](#))

¹⁰² Regjeringen, «Like muligheter i oppveksten – Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier (2020-2030)», 2020 ([link](#))

¹⁰³ Medietilsynet, «Barn og medier 2020: En kartlegging av 9-18-åringers digitale medievaner», 2020 ([link](#))

¹⁰⁴ Regjeringen, «Like muligheter i oppveksten – Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier (2020-2030)», 2020 ([link](#))

¹⁰⁵ Bufdir, «Vedlegg – Hvor mange sårbare barn og unge er det i Norge?», 07.05.2020 ([link](#))

delta på digitale sosiale fritidsaktiviteter, eller å benytte seg av digitale helsetjenester som krever deling av sensitiv informasjon.

Koronapandemien har også synliggjort utfordringer rundt økonomi og praktiske boforhold for digital deltakelse i skolen. Overgangen til hjemmeundervisning skapte økt behov for tilgang til digitalt utstyr som PC/nettbrett og godt internett i hjemmet. Barn som mangler tilgang til nødvendig utstyr for å følge undervisningen digitalt, og som bor trangt uten tilstrekkelig ro for skolearbeid og konsentrasjon, kunne oppleve hjemmeundervisning som spesielt utfordrende. Slike barn ble mer utsatt enn andre for de negative konsekvensene av å måtte holde seg hjemme¹⁰⁶. I Sintef sin rapport om læreres erfaringer med digital hjemmeskole kom det frem at ikke alle elever har tilgang til nødvendig teknisk utstyr hjemme, og at mange heller ikke hadde foreldre som kunne gi teknisk bistand¹⁰⁷. En lærer uttalte at man «mister» noen av elevene som kommer fra ressursvake hjem i dagens digitale samfunn. Perioden med hjemmeskole har generelt vist at skolen spiller en viktig rolle for utjevning av digitale forskjeller, men uten tilstrekkelig tilretteleggelse av boforhold og tilgjengeliggjøring av utstyr til «alle» er dette vanskelig å oppnå.

Selv om koronapandemien har synliggjort utfordringer ved digital deltakelse må det bemerkes at trangboddhet og lavinntekt vil kunne påvirke mulighetene for deltakelse på samtlige oppvekstsarenaer i dagens digitale samfunn, også i tiden etter koronapandemien.

4.4.2 Redegjørelse av myndighetenes tiltak og strategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier

Ifølge FNs barnekonvensjon artikkel 27 nr. 1 har barn rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling. Artikkel 27 nr. 2 uttrykker videre at barna har rett til materiell velferd, og at staten har et ansvar for å hjelpe foreldre til å virkeliggjøre disse rettighetene. Utifra artikkel 31 nr. 1 har barna videre rett til hvile og fritid, og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer barnets alder¹⁰⁸. I FNs generelle kommentar om barns rettighetene i en digital æra fremheves det at det digitale miljøet i dag fremmer barns rett til kultur, fritid og lek, og barn i alle aldre har rapportert at de opplever glede, interesse og avslapning gjennom et bredt spekter av digitale produkter

¹⁰⁶ Bufdir, «Vedlegg – Hvor mange sårbare barn og unge er det i Norge?», 07.05.2020 ([link](#))

¹⁰⁷ Fjørtoft, S. «Nær og fjern – Læreres erfaringer med digital hjemmeskole våren 2020» 2020 ([link](#))

¹⁰⁸ Forente Nasjoner, «FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989; Ratifisert av Norge 8. januar 1991 [Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller]» ([link](#))

og tjenester. Myndigheter bør jobbe for å sikre at alle barn har mulighet til å bruke fritiden sin på å eksperimentere med informasjons- og kommunikasjonsteknologier, uttrykke seg og delta i kulturliv online¹⁰⁹. En bemerkning er at denne kommentaren ikke er relevant kun for barn og ungdom i lavinntektsfamilier, men også er gjeldende for eksempelvis barn og ungdom med funksjonsnedsettelse eller minoritetsbakgrunner.

Regjeringen har utarbeidet samarbeidsstrategien «Like muligheter i oppveksten»¹¹⁰, for barn og ungdom i lavinntektsfamilier for tidsspennet 2020-2030. Strategien har ni satsningsområder, og fokuserer blant annet på økt deltakelse og inkludering for barn og unge i familier med vedvarende lavinntekt på arenaer som barnehage, skole, fritidsaktiviteter og i arbeidslivet. Strategien anerkjenner at mange barn og ungdom rammes av lavinntekt, trangboddhet og utenforskap som gir dem et dårligere utgangspunkt enn sine jevnaldrende. Problematikken med mangel på tilgang til utstyr som PC, og forsterkningen av dette under koronapandemien, kommenteres i strategiens innledning utbroderes ikke noe særlig utover dette¹¹¹. I tråd med FNs barnekonvensjon henviser strategien tydelig til barns rettigheter slik de er formulert i konvensjonen. Det er et gjennomgående fokus på at barns rettigheter på ulike områder må bli ivaretatt, noe som tyder på at disse hensyntas i arbeidet. Mange av tiltakene som nevnes i strategien kan få betydning ved å redusere digitalt utenforskap, eksempelvis tiltak mot familiefattigdom eller styrking av tilskuddsordningen til fritidsaktiviteter. Det bør også nevnes at det finnes tiltak for å bidra med støtte til å hjelpe familier med svak økonomi med å betale for internett. Det er imidlertid behov for mer kunnskap om hvilke tiltak som spesifikt er myntet mot digitalt utenforskap.

4.5 Barn og ungdom med funksjonsnedsettelse

Krav om universell utforming er et viktig bidrag for å hindre digitale barrierer og legge til rette for at alle skal kunne ta i bruk digitaliserte løsninger. I sin kommentar om barns rettigheter i den digitale æraen fremhever FN at myndigheter bør designe digitale produkter og tjenester universelt, slik at de kan brukes av alle barn uten unntak og uten å måtte tilpasse seg. I regjeringens oppdaterte digitaliseringsrundskriv 2021 ble det lagt til et nytt punkt som tar for seg universell utforming i lys av digital inkludering. Punktet uttrykker offentlige og private virksomheters krav til universell utforming av IKT-løsninger, slik de

¹⁰⁹ Office of the High Commissioner for Human Rights, «UN Treaty Body Database: General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment», 2021 ([link](#))

¹¹⁰ Regjeringen, «Like muligheter i oppveksten – Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier (2020-2030)», 2020 ([link](#))

¹¹¹ Regjeringen, «Like muligheter i oppveksten – Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier (2020-2030)», 2020 ([link](#))

kommer frem av likestillings- og diskrimineringsloven samt forskrift om universell utforming av IKT-løsninger. Kravet innebærer at alle nettløsninger og automater rettet mot allmennheten skal være universelt utformet fra 1. januar 2021¹¹². I digitaliseringsstrategien for offentlig sektor 2019-2025 pekes det også på at universelt utformede tjenester bidrar til å sikre likeverdig deltakelse i samfunnet uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon¹¹³.

Problematikken rundt universell utforming kan være aktuell for innbyggere i alle aldre og i en rekke ulike livssituasjoner. Det innførte regelverket og eksisterende politikk tyder også på at myndighetene har søkelys på problemstillingen. Siden 2004 er det gjennomført tre handlingsplaner for universell utforming og regjeringen arbeider for tiden med en ny¹¹⁴. På bakgrunn av problemstillingens omfang og eksisterende politikk vil denne rapporten ikke gå videre inn på barn og ungdom med funksjonsnedsettelse, utover det som har blitt redegjort for under kapittel 4.1 om eID. Merk at selv om politikere jobber med å sikre universell utforming er det fortsatt en lang vei å gå før man er i mål, og det kan være barn og ungdom med særskilte behov som ikke er ivaretatt innenfor rammene av eksisterende planer og tiltak. Temaet om universell utforming kan derfor være grunnlag for videre studier.

5 ANBEFALING FOR VIDERE ARBEID

Som tidligere nevnt er denne rapporten tiltenkt å være en overordnet kartlegging av digitalt utenforskap i kontekst av barn og ungdom, samt hvorvidt nasjonale myndigheter arbeider aktivt for å sikre at deres rettigheter blir innfridd i et stadig mer digitalisert samfunn. Kartleggingen har med hensikt hatt et bredt fokus og unngått å avgrense til analyser av kun noen få barrierer eller fokusområder. Formålet med en bred, overordnet kartlegging er å danne en helhetlig oversikt over problematikken rundt digitalt utenforskap blant barn og ungdom og hva som gjøres på området, samt belyse ulike temaer som kan studeres nærmere i videre arbeid.

Et av hovedfunnene som har blitt tydelig i kartleggingsfasen og gjennom fokusintervjuer er at det ikke er tilstrekkelig fokus på problemstillingen om digitalt utenforskap blant barn og ungdom i Norge i dag. Det tas i for stor grad for gitt at alle barn og ungdom er digitalt aktive og har både tilstrekkelig kompetanse og tilgang til digitalt utstyr. Dette er ikke realiteten.

¹¹² Regjeringen, «Digitaliseringsrundskrivet», 05.01.2021 ([link](#))

¹¹³ Regjeringen, «Én digital offentlig sektor. Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019-2025», 2019 ([link](#))

¹¹⁴ Bufdir, «Evaluering av regjeringens handlingsplan for uu klar», 31.05.2021 ([link](#))

Det er følgelig behov for å rette et større søkelys på denne problematikken, som til nå synes å ha ligget noe i «blindsonen» hos både norske myndigheter og andre aktører. Videre kartlegging og nærmere analyser av spesifikke tematikker vil være viktig, og det vil kreve dedikert arbeid på flere områder for å rette søkelys på temaet samt sikre at et større ansvar tas for å lykkes med digital inkludering for alle barn og ungdom i Norge.

5.1 Anbefaling av temaer som kan studeres mer i detalj

Videre kartlegging kan gjøres på flere måter, eksempelvis ved å snevre inn fokuset og ta for seg spesifikke temaer mer i detalj. Det kan også nevnes at denne rapporten ikke har fokusert på spesifikke aldersgrupper, men dette er noe som kan vurderes i videre studier ettersom noen rettigheter trer i kraft ved ulike aldre. Basert på funn i rapporten kan det være interessant å se nærmere på digitalt utenforskap i kontekst av barn og ungdom innenfor følgende områder: (1) helse, (2) utdanning, (3) fritid, familie og hverdagsliv, (4) e-ID og ny finansavtalelov, (5) tilgang til digitalt utstyr og infrastruktur, (6) barn og ungdom med funksjonsnedsettelse, og (7) ny barnevernslov og digitalisering av barnevernet.

Helse

Det er som tidligere nevnt stort fokus på digitalisering av helsesektoren, og stadig flere tjenester blir digitalisert. Det er også flere digitaliseringssatsinger og strategier som rettes mot barn og ungdom, deriblant DIGI-UNG prosjektet som ble redegjort for i kapittel 3.

Innen helsetjenester er det ulike problemstillinger som kan være interessant å se nærmere på. Rapporten har vært inne på tematikken rundt eID og nødvendig sikkerhetsnivå for digitale helsetjenester og de tjenestene som skal tilbys gjennom DIGI-UNG prosjektet. Dette er et pågående arbeid som er planlagt gjennomført innen 2023. Prosjektet tar i første omgang ikke hensyn til digitalt utenforskap slik begrepet er brukt i denne rapporten. Derfor kan det være verdifullt å igangsette videre dialog og oppfølging av DIGI-UNG prosjektet, og belyse tematikken om digitalt utenforskap.

Videre er det en interessant og viktig problemstilling hvordan de digitale helsetjenestene kan utvikles for å sikre at barn og ungdoms rettigheter ivaretas også når de tas i bruk. Myndighetene har et ansvar for å sikre trygg bruk av digitale helsetjenester, og at barn og ungdom som tilbys digitale tjenester har tilstrekkelig forståelse av hvordan de skal brukes. Dette er avgjørende for å eliminere risiko for at eksempelvis sensitiv og personlig informasjon blir oppgitt der det egentlig ikke er høyt nok sikkerhetsnivå. Tjenestene burde også utvikles på en brukervennlig måte som tar hensyn til barn og ungdom som sluttbrukere.

Disse aspektene knyttet til digitalt utenforskap vil være nødvendige å evaluere og hensynta i eksempevis DIGI-UNG-prosjektet, og prosjektet kan følgelig være relevant å følge med på videre.

Utdanning

Som nevnt i kapittel 3 har alle barn, i henhold til FNs barnekonvensjon artikkel 28, rett til en utdanning, og utdanningen skal være obligatorisk og gratis tilgjengelig for alle barn i Norge. Skolen skal bidra til å oppnå grunnleggende ferdigheter, og i dag regnes digitale ferdigheter som en grunnleggende ferdighet på lik linje som lesing, skriving, regning og muntlige ferdigheter. Det kan være relevant å studere nærmere hvilke tiltak og virkemidler som eksisterer i dag for å sikre at alle barn og ungdom har like muligheter til digital deltakelse, samt på hvilke områder dette burde styrkes.

Skoler har en sentral rolle i å bidra til at barn og ungdom utvikler digitale ferdigheter og kompetanse, samt tilrettelegge for at alle kan delta digitalt. Regjeringens digitaliseringsstrategi for grunnopplæring 2017-2021 har ikke blitt analysert i detalj i denne rapporten, men kan være en aktuell strategi å studere nærmere. Strategien nærmer seg slutten, og det kan derfor være interessant å undersøke status på målene som ble satt, samt å følge opp eventuelt arbeid med å utvikle ny strategi. Ulike barrierer for digital inkludering bør vektlegges i fremtidige strategier, og det burde redegjøres tydelig for hvordan disse barrierene skal motarbeides. Regjeringens digitaliseringsstrategi for grunnopplæring 2017-2021 trekker frem viktigheten av å styrke læreres digitale kompetanse og pedagogiske bruk av IKT, men i utarbeidelse av ny strategi kan det være hensiktsmessig å eksempelvis også undersøke hvorvidt foreldres digitale kompetanse blir adressert. En av barrierene for digital inkludering identifisert i dette arbeidet er som tidligere nevnt hvordan foresattes manglende digitalte kompetanse kan påvirke barn og ungdoms mulighet til å få hjelp og støtte til lekser eller deltakelse på annet sosialt, som krever digital tilgang og/eller kompetanse. Videre kan Stortingsmelding nr. 6 som kom i 2019 «Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO» være relevant å følge opp, og det bør i isåfall undersøkes hvorvidt meldingen foreslår tiltak for digital inkludering spesifikt, og eventuelt hva status for disse er.

Fritid, familie og hverdagsliv

Digitalt utenforskap kan også oppstå av flere ulike årsaker relatert til fritid, familie og hverdagsliv. Her kan det være hensiktsmessig å eksempelvis studere fritidsarenaer og møteplasser knyttet til digitale aktiviteter mer i detalj, samt å inkludere barn og ungdoms

perspektiv i arbeidet. Her har Redd Barna allerede et pågående arbeid som kan bygges videre på, hvor de har intervjuet en rekke ungdommer om hvordan de gjennom en hverdag påvirkes av digitalisering og teknologi i blant annet bruken av offentlige tjenester, og hvordan de eventuelt opplever digitalt utenforskap. Digitale sosiale fritidsarenaer stiller krav til at nasjonale myndigheter tilrettelegger for at alle barn og ungdom har mulighet til å delta på disse hvis ønskelig.

e-ID og ny finansavtalelov

Manglende mulighet eller kompetanse til å anskaffe og anvende nødvendig e-ID har vist seg å være en stor og kompleks utfordring for en rekke barn og ungdom, og dette kan ha stor innvirkning på deres hverdag og i hvilken grad sentrale rettigheter blir overholdt. Det er bred enighet om behovet for en nasjonal e-ID for barn og ungdom, og dette behovet har blant annet blitt spilt inn til regjeringen for deres pågående arbeid med ny strategi for eID, som etter planen skal være klar ved årsskiftet 2021/2022. Det anbefales å følge med på denne strategien videre og vurdere hvorvidt strategien vil bidra til å løse noen av de mange utfordringene knyttet til e-ID som er lagt frem i kapittel 4.1 i denne rapporten.

I dag er BankID den mest utbredte eID-en på høyeste sikkerhetsnivå, og tilbys av en privat aktør. Justisdepartementet har vært klar over noe av problematikken tilknyttet BankID og Vipps, og skulle vurdere utfordringer rundt dette i arbeidet med ny finansavtalelov. Den nye finansavtaleloven ble vedtatt desember 2020, og det kan ventes at denne får konsekvenser for utstedelse av BankID i praksis. Denne rapporten har ikke gått inn på detaljene ved den nye loven, og det anbefales derfor å undersøke hvorvidt den nye finansavtaleloven kan redusere eller forsterke barrierer tilknyttet eID.

Manglende tilgang til digitalt utstyr og infrastruktur

Manglende tilgang til digitalt utstyr og tilstrekkelig infrastruktur er en åpenbar barriere for digital inkludering og digital likhet blant barn og ungdom, ettersom disse anses som en essensiell forutsetning for å kunne ta i bruk en rekke digitale tjenester innen både fritid, helse, utdanning og andre offentlige tjenester. Mangel på tilgang til digitalt utstyr eller båndbredde kan skyldes ulike faktorer, men en av de er svak økonomi.

Samarbeidsstrategien for barn og ungdom i lavinntektsfamilier for tidsspennet 2020-2030 ble introdusert i kapittel 3. En dypere vurdering av målene og tiltakene definert for å tilrettelegge bedre for barn og ungdom i lavinntektsfamilier kan være relevant i et videre arbeid. I denne strategien nevnes blant annet styrking av utstyrssentraler som et tiltak som

kan bidra til å sikre inkludering på oppvekstarenaer. I dag har gratis utstyrssentraler som BUA stort sett fokus på utlån av utstyr til sports- og friluftaktiviteter. Barn og ungdom har imidlertid også viktige sosiale arenaer og fritidsaktiviteter digitalt, og det kan derfor være interessant å undersøke hvorvidt det er en mulighet å styrke utstyrssentraler også når det gjelder digitalt utstyr.

Problematikken rundt trangboddhet og hvordan det kan hindre digital deltakelse er også viktig å belyse videre. Som nevnt kan trangboddhet medføre at barn og ungdom ikke har mulighet til å skjerme seg i hjemmet og få privatliv, noe som kan gjøre det vanskelig å delta på digitale sosiale fritidsarenaer eller benytte seg av digitale helsetjenester uten foresattes viten. Samarbeidsstrategien for barn og ungdom i lavinntektsfamilier for tidsspennet 2020-2030 anerkjenner at mange barn og unge rammes av lavinntekt, trangboddhet og utenforskap som gir dem et dårligere utgangspunkt enn sine jevnaldrende. Det bør studeres nærmere hvorvidt strategien trekker frem at trangboddhet kan skape digitalt utenforskap, og isåfall hvordan nasjonale myndigheter planlegger å tilrettelegge for økt digital deltakelse blant barn og ungdom som bor trangt.

I Norge er det fremdeles et skille mellom by og land når det gjelder kvalitets- og prismessige forskjeller i ekom-infrastruktur. Regjeringen har søkelys på problemstillingen og i *Vår felles digitale grunnmur* fremlegges ambisiøse mål og tiltak som skal redusere dette skillet. Det anbefales derfor å følge opp hvorvidt arbeidet videreføres etter stortingsvalget 2021, samt hvorvidt man ligger an til å nå ambisiøse mål som at 100% av husstander og virksomheter skal ha tilbud om raskt bredbånd (100 Mbit/s) innen utgangen av 2025.

Digital inkludering for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse

Som nevnt i kapittel 4 er rapporten avgrenset til å ikke kartlegge digitalt utenforskap blant barn og ungdom med funksjonsnedsettelse spesifikt, og universell utforming. Dette er derimot et viktig tema, og det vil være interessant å gjøre en grundig kartlegging og vurdere i hvilken grad barne- og ungdomsperspektivet blir inkludert i eksisterende arbeid og strategier, samt hvorvidt barn og ungdoms rettigheter er i fokus.

Regjeringens strategi for likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse for 2020-2030 har som nevnt tidligere et uttalt fokus på å redusere hindringer og skape like muligheter og likestilling for personer med funksjonsnedsettelse¹¹⁵. I strategiens handlingsplan uttrykkes

¹¹⁵ Regjeringen, «Et samfunn for alle – Regjeringens strategi for likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse for perioden 2020-2030», 2018 ([link](#))

det at handlingsplanene skal sikre at mennesker med funksjonsnedsettelse kan delta i samfunnet og dagliglivet på lik linje med andre¹¹⁶. En anbefaling for videre arbeid er å undersøke i hvilken grad strategiene og planene tar stilling til at personer, og mer spesifikt barn og ungdom, med funksjonsnedsettelser kan delta digitalt på lik linje med andre, og hvorvidt de jobber aktivt med å ivareta denne gruppens rettigheter til digital deltakelse. Dersom dette ikke er et fokus i strategien bør det vurderes å belyse dette og igangsette dialoger med parter som er involvert i strategien.

Følge opp ny barnevernslov og digitalisering av barnevernet

I dag er barnevernet i liten grad digitalisert og samhandlingen mellom barn og barnevern foregår stort sett fysisk eller over telefon. Det arbeides imidlertid med å digitalisere barnevernet, og digitaliseringsprosjektet DigiBarnevern skal blant annet gjøre det lettere for barn og ungdom å kommunisere og samhandle med barnevernet digitalt. Det kan derfor være interessant å følge opp digitaliseringen av barnevernet og hvorvidt det legges til rette for at alle barn og ungdom som har behov for det kan bruke de digitale løsningene som eventuelt tas i bruk. Etersom samhandling med barnevernet kan inneholde sensitiv informasjon kan digitaliserte barnevernstjenester øke behovet for en sikker eID som er enkel å anvende og tilgjengelig for alle som har behov for det, uansett alder.

Barn under barnevernets omsorg kan i dag oppleve utfordringer ved å anskaffe en eID på høyeste sikkerhetsnivå når foreldre ikke kan samtykke eller signere, og når banker ikke godtar fullmakter utstedt av barnevernet. Det har blitt vedtatt en ny barnevernslov som det legges opp til at skal tre i kraft i 2023. I forbindelse med arbeidet for ny barnevernslov spilte Bufdir inn behovet for midlertidige vergeløsninger som kan løse noe av eID-problematikken for gruppen. Den nye barnevernsloven har ikke blitt studert i forbindelse med denne rapporten, og det kan derfor være hensiktsmessig å utarbeide mer kunnskap om hvorvidt den nye barnevernsloven kan redusere barrierene tilknyttet eID. Det kan også følges opp om regjeringens nye eID-strategi bidrar til at denne gruppen lettere kan anskaffe eID.

5.2 Andre strategier, meldinger og perspektiver

Utover strategiene som allerede er nevnt i dette kapitlet er det en rekke relevante offentlige strategier, planer og meldinger om arbeid relatert til digitalt utenforskap som det kan være

¹¹⁶ Regjeringen, «Et samfunn for alle – Likestilling, demokrati og menneskerettigheter – Regjeringens handlingsplan for likestilling av personer med funksjonsnedsettelse 2020-2025», 2019 ([link](#))

verdifullt å følge opp. Disse har blitt nevnt gjennom rapporten der det har vært hensiktsmessig, og de kan anbefales å følge med på videre.

Nasjonal strategi for trygg digital oppvekst

Regjeringen er i gang med å utvikle en ny nasjonal strategi for trygg digital oppvekst som snart er klar¹¹⁷. Strategien blir utarbeidet av Medietilsynet i samarbeid med flere andre utvalgte virksomheter og aktører og gjennom involvering av barn og ungdom selv. Den nye strategien skal legge grunnlaget for at barn og ungdom får en aktiv og trygg digital hverdag, samt koordinere offentlig innsats og tiltak¹¹⁸. Det anbefales å følge med på utarbeidelsen av strategien videre, ettersom den vil ta for seg aspekter som trygghet på nett, nettbmobbing og hvordan å øke barn og ungdoms kunnskap og håndteringskompetanse på digitale flater.

Digital hele livet

Strategien «Digital hele livet» ble introdusert i kapittel 3 og refererer til den kommende strategien fra distrikts- og digitaliseringsministeren som skal sikre digital inkludering i alle livsfaser. Ettersom strategien nettopp skal sikre digital inkludering i «alle livsfaser» er det nærliggende å tro at den vil fokusere på barn og ungdom i tillegg til andre aldersgrupper. Det anbefales å følge opp denne strategien og undersøke hvordan og hvorvidt barne- og ungdomsperspektivet er inkludert her. Etter planen skal strategien være klar og legges frem i løpet av høsten 2021. Dersom digital inkludering for barn og ungdom ikke er adressert i denne strategien kan det være verdifullt å påpeke og stille spørsmålstegn ved dette.

Ut av blindsonene

Den nasjonale kunnskapsstrategien «Ut av blindsonene» skal bidra til et godt kunnskapsgrunnlag om barn og ungdoms oppvekst- og levekår, og gir retning for en helhetlig koordinert nasjonal forskning, utvikling og innovasjon for barn og unge som står i fare for marginalisering og utenforskap. Et av områdene der man ser behov for mer forskning er blant annet barn og ungdoms digitale hverdag. Strategien kan utgjøre et viktig bidrag for å redusere digitalt utenforskap dersom det bevilges ressurser til forskning på temaet om digitalt utenforskap, og dersom dette følges opp med målrettede politiske tiltak. Det

¹¹⁷ Regjeringen, «Varsler nasjonal strategi for trygg digital oppvekst», 09.02.2021 ([link](#))

¹¹⁸ Medietilsynet, «Medietilsynet fikk tydelige innspill til nasjonal strategi for trygg digital oppvekst», 14.04.2021 ([link](#))

anbefales at denne strategien følges opp nærmere og at det undersøkes hvilke type prosjekter i denne satsningen som bevilges finansiering.

Digitalt utenforskap i ny kontekst – nettmobbing, begrensning og annet

I tillegg til å følge med på overnevnte strategier anbefales det også å se nærmere på andre aspekter av digitalt utenforskap enn de som er utforsket i denne rapporten. Gjennom fokusintervjuer ble det tydelig at det var mange ulike forståelser av digitalt utenforskap og hva som legges i begrepet. Hvis det antas at barn og ungdom i praksis har tilgang til digitale verktøy – hva gjør at noen havner utenfor digitalt? Nettmobbing, netthets og digital sosial utestenging kan også forstås som en form for digital utenforskap. Barn og ungdom bruker i økende grad digitale arenaer for sosialisering, som kan medføre både muligheter og utfordringer for noen. Foreldres begrensning av digital bruk, sosial kontroll, overvåking, nettmobbing og trygghet på nett er viktige temaer som kan påvirke barn og ungdoms digitale hverdag, og som det følgelig anbefales å studere nærmere. Det er allerede en del fokus på trygghet på nett, og det vil blant annet være interessant å følge opp den kommende nasjonale strategien for trygg digital oppvekst.

Generelle bemerkninger

Det må bemerkes at kartleggingen av hva nasjonale myndigheter gjør for å redusere digitalt utenforskap i dag har tatt utgangspunkt i de planer, strategier og tiltak som foreligger under dagens regjering og storting per august 2021. Det kan være nødvendig å følge med på eventuelle endringer som kan forekomme etter stortingsvalget 2021 og hvorvidt pågående arbeid omtales eller videreføres etter dette. En annen bemerkning er at de planer, strategier og tiltak som har blitt redegjort for i denne rapporten ikke er uttømmende eller dekkende, og at det sannsynligvis er både pågående og gjennomført arbeid mot digitalt utenforskap blant barn og ungdom som ikke har blitt inkludert her.

Videre er det viktig å poengtere at uavhengig av hvilke tematikker, strategier eller tiltak som potensielt studeres nærmere i fremtiden, så er digitalt utenforskap en kompleks problemstilling og noe barn og ungdom kan oppleve på flere ulike måter og av flere ulike årsaker. Aktivt og dedikert arbeid for å sikre digital inkludering blant barn og ungdom på alle arenaer vil kreve et samordnet, tverrsektorielt samarbeid mellom flere aktører. Avslutningsvis bør det også nevnes at en helt sentral del av et videre arbeid på dette området bør være å inkludere og involvere barn og ungdom aktivt underveis, samt å la deres stemme være en rettesnor.

6 AVSLUTNING OG KONKLUSJON

I et digitalisert samfunn som Norge er barn og ungdoms muligheter til å innfri sine rettigheter avhengig av at de har mulighet til å delta digitalt. Formålet med denne rapporten har vært å kartlegge hvordan digitalt utenforskap påvirker barn og ungdoms rettigheter til samfunnsdeltakelse, og følgende problemstilling har ligget til grunn:

I hvilken grad ivaretar nasjonale myndigheters eksisterende arbeid og politikk barn og ungdoms rettigheter til digital deltakelse innenfor fritid, helse, utdanning og andre offentlige tjenester?

Kartleggingsarbeidet bak denne rapporten har avdekket at det aspektet av digitalt utenforskap som omhandler *tilgang og kompetanse* om digitale verktøy har fått økt oppmerksomhet i mediebildet og politikken den siste tiden. Digitalt utenforskap kom særlig på agendaen etter at Kompetanse Norge i mars 2021 publiserte en rapport om den norske befolkningens digitale kompetanse og deltakelse, der et flertall uttrykte behov for å styrke digitale ferdigheter. Oppmerksomheten på temaet er imidlertid sentrert rundt de eldre i befolkningen og lite oppmerksomhet vies til digitalt utenforskap blant barn og ungdom. I diskusjoner om digitalt utenforskap tas det ofte for gitt at alle barn og ungdom *allerede har* nødvendig tilgang og kompetanse, og som et resultat dreier diskusjonene seg heller om nettrisiko, nettmobbing og andre utfordringer som oppstår når en *allerede er på nett*. Kartleggingen viser imidlertid at det fremdeles finnes barrierer som hindrer ulike grupper av barn og ungdom fra å ha tilgang, mulighet og/eller kompetanse til å anvende digitale tjenester som de har rett på. Det er derfor behov for å inkludere barne- og ungdomsperspektivet i diskusjonene om digital tilgang- og kompetanse, og å danne et større kunnskapsgrunnlag om hvordan digitalisering preger barn og ungdoms mulighet til å innfri sine rettigheter.

Sentrale barrierer for digital deltakelse som har blitt avdekket og belyst i rapporten er sikker eID, geografi og infrastruktur, innflytelse fra foreldre, lavinntekt og trangboddhet. Mangel på universell utforming er også en kjent barriere, men rapporten har ikke gått inn på denne i detalj grunnet barrierens omfang. Det er også nærliggende å tro at det finnes ytterligere barrierer og risikogrupper for digitalt utenforskap enn de som kom frem i denne rapporten.

Behovet for en sikker eID vokser etter hvert som et økende antall digitale tjenester krever at en kan identifisere seg sikkert, inkludert grunnleggende velferdstjenester som digitale helsetjenester. I dag er det begrenset utbredelse og kompetanse om bruken av sikker eID

blant barn og ungdom, og banker varierer i sin praksis av utstedelse av BankID. I tillegg fratras barn og ungdom i særskilte livssituasjoner grunnleggende rettigheter til digital deltakelse fordi de av ulike grunner ikke kan få tildelt en sikker eID. Dette kan gjelde barn og ungdom med begrenset oppholdstillatelse, nedsatte funksjonsevner og barn under barnevernets omsorg. Myndighetene er kjent med problemstillingen og arbeider med en eID-strategi som skal bidra til at *alle* har en eID på det nivået de har behov for.

Barn og ungdom har lik rett til å anvende digitaliserte offentlige tjenester samt å være deltakende på ulike digitale arenaer, men det er fremdeles et gap mellom by og bygd når det kommer til infrastruktur for digital deltakelse. Digitalisering av tjenester har en stor mulig gevinst i at man kan nå ut til barn og ungdom uavhengig av geografi, men dette forutsetter at ekom-infrastrukturen er tilrettelagt for det. Myndighetene er klare over skillet i ekom-infrastrukturen mellom by og bygd og definerer ambisiøse mål og tiltak for å adressere problemet i *Vår felles digitale grunnmur*.

Foreldre spiller en viktig rolle når det kommer til barn og ungdoms digitale læring, sosiale interaksjoner og kompetanse. Foreldres digitale kompetanse, nivå på inntekt og utdanning, samt preferanser og regler for digitalt bruk, er faktorer som kan bidra til at barn og ungdom kan oppleve digitalt utenforskap. Eksempelvis kan antall digitale enheter og graden av digital kompetanse barna har tilgang på gjennom sine foreldre påvirke deres digitale utdanning. Foreldres preferanser og grensesetting påvirker også barn og ungdoms bruk av sosiale medier og dataspill, som begge er to viktige og voksende sosiale arenaer for unge i dag.

Økonomiske levekår og praktiske boforhold kan også stikke kjepper i hjulene for barn og ungdoms digitale deltakelse. Koronapandemien har synliggjort at ikke alle barn og ungdom har tilstrekkelig utstyr og privatliv for å anvende digitale tjenester. Dette gjør det vanskelig å få oppfylt sine rettigheter på lik linje som andre. Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier omtaler problemstillingen med utenforskap tilknyttet lavinntekt og trangboddhet, men utbroderer ikke problematikken i stor grad. Økt deltakelse og inkludering på ulike oppvekstarenaer er imidlertid et fokusområde for strategien.

I tillegg til tilgang til digitale verktøy handler digitalt utenforskap om kompetansen en trenger for å orientere seg i, og nyttiggjøre seg av, dagens digitale samfunn. Tilstrekkelig kompetanse hos barn og ungdom stiller også krav til foreldres kompetanse og profesjonelle voksne som barn og ungdom omgås med på ulike oppvekstarenaer.

Ulike grupper av barn og ungdom påvirkes ulikt av digitale barrierer, og vi har behov for nye måter å kartlegge og måle ulike dimensjoner av digitalt utenforskap utover tradisjonelle mål som «andel med internettilgang». Å hindre digitalt utenforskap vil kreve samarbeid på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå, samt mellom ulike ansvarlige departementer. I tillegg er det

behov for et tverrsektorielt samspill mellom politikk og offentlige- og private aktører, samt interesseorganisasjoner og NGOs. For å oppnå et godt kunnskapsgrunnlag som kan skape en base for gode og målrettede beslutninger bør temaet også løftes i forskning.

Analysen har vist at digitalt utenforskap er en stor og kompleks problemstilling, og rapporten bør følgelig sees på som starten på et større arbeid som tar for seg tematikken. Rapporten har hatt et gjennomgående fokus på barns rettigheter i henhold til FNs barnekonvensjon, og hvordan disse kan stå i fare for å ikke etterleves med økende grad av digitalisering. I en videreføring av dette er det en rekke relevante og viktige temaer som det anbefales å studere i mer detalj i arbeidet mot digital inkludering av alle barn og ungdom i Norge.

ABOUT CAPGEMINI

A global leader in consulting, technology services and digital transformation, Capgemini is at the forefront of innovation to address the entire breadth of clients' opportunities in the evolving world of cloud, digital and platforms. Building on its strong 50-year heritage and deep industry-specific expertise, Capgemini enables organizations to realize their business ambitions through an array of services from strategy to operations. Capgemini is driven by the conviction that the business value of technology comes from and through people. It is a multicultural company of 270,000 team members in over 40 countries.

Learn more about us at www.capgemini.com

**This document contains information that may be privileged or confidential and is the property of the Capgemini Group.
Copyright © 2021 Capgemini. All rights reserved.**

People matter, results count.